

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės katedra**

Evelinos Bulkaitės,
V kurso, baudžiamosios teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Kyšininkavimo traktuotė tarptautiniuose teisės aktuose, Lietuvos
Respublikos baudžiamajame kodekse ir kitų šalių įstatymuose**

Interpretation of Bribery under the International and Foreign
Legislation and the Lithuanian Criminal Code

Vadovas: doc. dr. Armanas Abramavičius

Recenzentas: doc. dr. Egidijus Bieliūnas

Vilnius 2008

Turinys

IŽANGA	3
1. KYŠININKAVIMO TRAKTUOTĖS RAIDA LIETUVOJE	6
2. KYŠININKAVIMO SUDĖTIS PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMĄJĮ KODEKSĄ ..	12
2.1 OBJEKTAS	14
2.2 DALYKAS.....	16
2.3 OBJEKTYVIOJI PUSĖ	19
2.4 SUBJEKTAS	25
2.5 SUBJEKTYVIOJI PUSĖ.....	32
3. KYŠININKAVIMO ATSKYRIMAS NUO KITŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ VALSTYBĖS TARNYBAI.....	35
4. KYŠININKAVIMO TRAKTUOTĖ TARPTAUTINIULOSE TEISĖS AKTUOSE	40
5. KYŠININKAVIMO TRAKTUOTĖ UŽSIENIO VALSTYBIŲ BAUDŽIAMUOSIUOSE ĮSTATYMUOSE.....	51
IŠVADOS	58
SANTRAUKA.....	61
SUMMARY	62

Ižanga

Korupcija kelia grėsmę teisinei valstybei, demokratijai ir žmogaus teisėms, pakerta tinkamą valdymą, sąžiningumą ir socialinį teisingumą, iškreipia konkurenciją, stabdo ekonominę plėtrą ir kelia pavojų demokratinių institucijų stabilumui bei visuomenės moralės pagrindui¹. Korupciniai nusikaltimai kelia didelį susirūpinimą tiek tarptautiniu, tiek ir kai kurių valstybių, tarp jų ir Lietuvos, lygiu. Kyšininkavimas – tai viena iš korupcinių nusikalstamų veikų, už kurią baudžiamoji atsakomybė numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 225 straipsnyje. Baudžiamosios atsakomybės nustatymas už šios veikos padarymą, taip pat tarptautinių konvencijų, tokių kaip Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, Konvencija dėl kovos su korupcija, pasirašymas neabejotinai rodo jos pavojingumą. Sociologinių tyrimų rezultatai rodo, jog kyšininkavimas yra paplitusi korupcinio pobūdžio nusikalstama veika Lietuvoje, nes kas ketvirta išaiškinta nusikalstama veika, susijusi su valstybės tarnyba, yra kyšininkavimo atvejis. Be to, kyšininkavimas priskiriamas prie nusikalstamų veikų, kurios mažiausiai atsispindi kriminologinėje statistikoje, o 2007 m. tyrimai rodo, jog kyšiai dažniausiai imami dėl reto baudžiamumo². Tą patvirtina ir statistika: 2004 – 2005 metais už kyšininkavimą buvo nubausti tik 7 asmenys³. Kyšininkavimas yra paplitęs įvairiose srityse, pavyzdžiui, medicinos sistemoje - farmacinės kompanijos gali siekti apdovanoti gydytojus, kad šie išrašytų daugiau jų gaminamų vaistų receptų, pacientai gali duoti kyšius medicinos personalui siekdami geresnės priežiūros, švietimo sistemoje, kur kyšiai mokami siekiant suklastoti stojamųjų egzaminų rezultatus, taip pat siekiant geresnio balo kituose egzaminuose, teismų sistemoje, politikoje, valstybinėse įstaigose, siekiant greitesnio aptarnavimo, norint paveikti viešųjų konkursų eigą, apeiti įstatymus, paperkami politikai siekiant palankesnių įstatymų ar kitų sprendimų. Siekiant tinkamai kovoti su kyšininkavimu, pirmiausiai reikia aiškiai ir detaliam išanalizuoti šią nusikalstamą veiką.

Temos aktualumas. Tam, kad teisės norma būtų tinkamai pritaikyta, visų pirmiausiai reikia ją gerai suvokti, detaliam išanalizuoti nusikalstamos veikos sudėties tiek objektyviuosius, tiek ir subjektyviuosius požymius. Todėl nagrinėjama tema ypač aktuali praktikai. Be to, šiame darbe nagrinėjamas ir kyšininkavimo traktavimas tarptautiniuose

¹ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23 – 853.

² Lietuvos korupcijos žemėlapis 2007 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.transparency.lt/new/images/lkz_2007_galutine.pdf>.

³ MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcijos tyrimo problematika. *Teisė*, 2006, Nr. 60.

dokumentuose bei kitų šalių įstatymuose, kas sudaro prielaidą juos lyginti Lietuvoje galiojančiu kyšininkavimo reglamentavimu ir išryškinti pastarojo trūkumus ar pranašumus. Taigi šiame darbe nagrinėjama tema aktuali teorijai, o tinkamas šios nusikalstamos veikos požymių supratimas ir nustatymas leidžia teisingai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą ir kaltus asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas yra atskleisti ir įvertinti kyšininkavimo traktavimą Lietuvos baudžiamajame kodekse analizuojant šios nusikalstamos veikos požymius, taip pat Lietuvos ratifikuotose tarptautinėse konvencijose ir atskleisti užsienio šalių - Latvijos, Estijos, Švedijos, Vokietijos ir Prancūzijos, taip pat Jungtinės Karalystės, Airijos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei Kanados pagrindiniuose baudžiamuosiuose įstatymuose galiojančių kyšininkavimo reglamentavimą.

Darbo objektas. Darbe nagrinėjama kyšininkavimo nusikalstamos veikos traktuotė Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse detaliam analizuojant šios veikos sudėtį, apžvelgiama istorinė šios nusikalstamos veikos traktuotė. Taip pat analizuojama kaip kyšininkavimas yra suprantamas ir reglamentuotas svarbiausiuose tarptautiniuose teisės aktuose bei užsienio šalių teisės aktuose.

Tyrimo metodai. Rašant magistrinį darbą buvo panaudoti baudžiamosios teisės teisės metodai – istorinis, aprašant kyšininkavimo traktavimo raidą Lietuvoje nuo Lietuvos valstybės įkūrimo, lyginamasis – atskiriant kyšininkavimą nuo kitų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai bei išskiriant tapatumus bei skirtumus kitų šalių kyšininkavimo traktuotėse, taip pat naudotas ir leksinis metodas atskleidžiant tam tikrų žodžių reikšmę bei prasmę, taip pat loginis – jo pagalba formuluojamos išvados bei apibendrinimai. Be to, visame darbe naudotas sisteminis, savarankiškas teisės tyrinėjimo metodas, siekiant sistemingai atskleisti kyšininkavimo nusikalstamos veikos traktavimą.

Darbo originalumas ir naujumas. Literatūroje bei mokslinėje teisinėje periodikoje yra gausiai aprašytas korupcijos reiškinys, taip pat šia tema daug diskutuojama žiniasklaidoje. Tačiau priešinga situacija yra kalbant apie kyšininkavimą. Literatūroje siaurai nagrinėjama ši nusikalstama veika, kalbant apie jos traktavimą, todėl kyšininkavimo nusikalstama veika ir jos traktavimas, manau, nesulaukia pakankamo dėmesio. Be to, šiame darbe yra analizuojami visi svarbiausi tarptautiniai teisės aktai kyšininkavimo srityje, tuo tarpu iki šiol šie aktai daugiausia buvo nagrinėjami atskirose mokslinėse publikacijose. Todėl dėl šių priežasčių šis magistrinis darbas laikytinas originaliu. Nors panašiomis temomis galima rasti ir ankstesnių magistrinių darbų, tačiau šio magistrinio darbo naujumas yra tame,

jog naudojami kitokie tyrimo metodai, bei nagrinėjami bendrosios teisės sistemai priklausančių šalių baudžiamieji įstatymai kyšininkavimo srityje.

Naudota literatūra. Darbe naudojami pagrindiniai šaltiniai yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, taip pat kiti įstatymai, tokie kaip Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos interesų derinimo įstatymas, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas ir kitais, naudoti baudžiamosios teisės vadovėliai, Baudžiamojo kodekso komentaras. Nagrinėjant tarptautinius teisės aktus naudotos pagrindinės ir Lietuvos ratifikuotos konvencijos, jų aiškinamieji raštai. Analizuojant kyšininkavimo traktavimą užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose, remtasi užsienio šalių baudžiamaisiais kodeksais bei kitais pagrindiniais įstatymais, numatančiais atsakomybę už kyšio priėmimą, taip pat naudoti publikuoti moksliniai teisės straipsniai.

1. Kyšininkavimo traktuotės raida Lietuvoje

Po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės paskelbimo 1918m., Lietuvos Valstybės Tarybos Prezidiumas 1919 m. sausio 16 d. nutarė baudžiamuoju kodeksu laikyti 1903 m. Rusijos baudžiamąjį statutą. Šis statutas rėmėsi klasikinės mokyklos principais, buvo vienas iš šiuolaikiškesnių XX a. pradžioje parengtų baudžiamųjų teisynų. Baudžiamasis statutas susidėjo iš 37 skyrių, kuriuos sudarė 687 straipsniai. Pirmame šio Statuto skyriuje, apėmusiame 8 poskyrius, išdėstyti baudžiamosios teisės bendrosios dalies klausimai. Kiti Statuto skyriai sudarė ypatingąją baudžiamosios teisės dalį⁴. Visos nusikalstamos veikos buvo skirstomos į nusikaltimus visuomenei, nusikaltimus asmeniui ir nusikaltimus nuosavybei. Prie nusikaltimų visuomenei buvo priskirti tarnybiniai nusikaltimai, tame tarpe ir kyšininkavimo nusikaltimas. O būtent, baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą buvo įtvirtinta XXXVII skyriaus „Nusikalstamieji darbai, padaryti valstybės arba visuomenės tarnybą einant“ 656 – 662 straipsniuose.

656 str. nustatė baudžiamąją atsakomybę už tarnautojo kyšio priėmimą. Kyšiu įstatymas laikė ėmimą dovanos arba atlyginimo už tokį darbą, kurį dovanos ar atlygio reikalavęs asmuo turi atlikti nemokamai, nes tai yra jo pareiga. Imti dovaną ar pinigus už tokius veiksmus, kurie nesudarė kaltinamojo tarnybos pareigų, buvo laikomas vienu iš sukčiavimo pavidalų⁵. Pagal 657 str. kyšio reikalavimas arba vertimas duoti jį buvo traktuojamas ir už tai baudžiama kaip už pasikėsinimą gauti kyšį. Pagal Statuto 659 str. už kyšio priėmimą atsakė asmuo, įrašytas į prisiekusiųjų sprendėjų sąrašą tam tikroms teismo sesijoms, taip pat patekęs į prisiekusiųjų sprendėjų pilnumos sudėtį.

Pagal šiuos straipsnius baudžiamojon atsakomybės galėjo būti traukiamas tik tarnautojas, kuriuo buvo laikomas kiekvienas žmogus, kuris eina pareigas arba veikia laikinai įgaliotas valstybės arba visuomenės tarnybai, būdamas valdininku, policininku arba kitokiu sargovu ar patarnautoju, kaip ar miestelio valdžios žmogumi⁶. Tačiau buvo pažymima, kad valdininkais negali būti laikomi asmenys, kurie tarnauja privačiuose draugijose ar įstaigose,

⁴ MAKSIMAITIS, Mindaugas; ir VANSEVIČIUS, Stasys. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius, 1997, p. 204.

⁵ ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir BIELIŪNAS, Egidijus; ir DRAKŠIENĖ, A., et al. *Baudžiamoji teisė: specialioji dalis, 2 knyga*. Vilnius, 2001, p. 625.

⁶ KAVOLIS, Martynas; ir BIELIACKAS, S. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senatoir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934, p. 595.

nors tos įstaigos ir būtų skirtos platesnei visuomenei (bankuose, draudimo draugijose, stambiose akcinėse bendrovėse), taip pat gydytojai, advokatai, buhalteriai, vertėjai, saikininkai, nors jie ir būtų prisiekę, nes jie veikė ne valdžios įgaliojimu, o tik privačių asmenų pakviesti⁷.

Pažymėtina, jog Statuto 149 bei 150 straipsniuose buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė ir už tarnautojo papirkimą ar bandymą jį papirkti.

1903 m. Baudžiamasis statutas su pakeitimais ir papildymais, kurių buvo 30 – įtraukti daugiau nei keli šimtai naujų straipsnių ir punktų, galiojo iki pat 1940 m. birželio 15 d., kai Lietuvos valstybė buvo okupuota Sovietų Sąjungos.

1940 metais okupuotos Lietuvos teritorijoje buvo įvestas galioti 1926 m. RTFSR baudžiamasis kodeksas. Šio kodekso trečio skyriaus „Pareiginiai (tarnybiniai) nusikaltimai“ trys straipsniai reglamentavo baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą. 117 straipsnis numatė pareigūno, priėmusio kyšį, atsakomybę, kurio pirmoje dalyje nurodyta pagrindinė sudėtis („Pareigūno paties ar per tarpininką bet koku pavidalu kyšio gavimas už įvykdymą ar neįvykdymą duodančio kyšį asmens naudai kokio nors veiksmo, kurį pareigūnas galėjo ar turėjo padaryti išimtinai dėl savo tarnybinės padėties“⁸), antroje – kvalifikuota sudėtis (t. y. sunkinančios aplinkybės „kaip antai: a) kyšį priėmusiam pareigūnui esant atsakingoje vietoje, b) esant pirmesniai teistumui už kyšį arba kyšio gavimo nevienkartiškumui, c) kyšio priėmėjui pavartojus prievartavimą“). 118 straipsnis numatė atsakomybę už kyšio davimą ir tarpininkavimą kyšininkystėje, o 119 straipsnis atsakomybę už kyšio provokavimą, tai yra pareigūno tyčinį sudarymą aplinkybių ir sąlygų, sukeliančių kyšio pasiūlymą ar gavimą, siekiant paskiau apkaltinti kyšio davėją ar priėmėją⁹. Šių nusikalstamų veikų, įtvirtintų 117 bei 119 straipsniuose, subjektas buvo specialus, o būtent – valstybės pareigūnas, kuris buvo apibrėžiamas kaip asmuo, einąs nuolatines ar laikinas pareigybes valstybinėje (tarybinėje) įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar susivienijime, kuriems įstatymu pavestos tam tikros pareigos, teisės ir įgaliojimai vykdyti ūkinius, administracinius, profesinius ar kitus bendrus valstybinius uždavinius, be to, profesinių sąjungų pareigūnai¹⁰. Tuo tarpu 118 straipsnyje nurodytas kyšio davimas ir tarpininkavimas kyšininkystėje nebuvo laikomas tarnybiniu nusikaltimu, tačiau buvo įtrauktas į trečią skyrių kartu su tarnybiniais nusikaltimais.

⁷ KAVOLIS, Martynas; ir BIELIACKAS, S. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senatoir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934, p. 601.

⁸ RTFSR Baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1954, p.75.

⁹ Vilnius, išnaša 8, p. 76.

¹⁰ Vilnius, išnaša 8, p. 70.

1961 m. birželio 26 d. buvo priimtas naujas Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, kurio 180 straipsnis „Kyšio priėmimas“ numatė baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą - „pareigūno paties ar per tarpininkus priėmimas kyšio už atlikimą ar neatlikimą duodančiojo kyšį ar trečiojo asmens interesais kokių nors veiksmų, kuriuos pareigūnas galėjo ar turėjo atlikti vien dėl tarnybinės savo padėties“. Antra šio straipsnio dalis nustatė kvalifikuotą sudėtį ir numatė baudžiamąją atsakomybę už tų pačių veiksmų atlikimą, padarytų ne vieną kartą, arba einančio atsakingas pareigas asmens, arba panaudojant prievartą¹¹. Kodekso 181 straipsnis numatė baudžiamąją atsakomybę už kyšio davimą, o 1962 metais dar buvo papildytas 180 1 straipsniu baudžiamajai atsakomybei už tarpininkavimą kyšininkaujant nustatyti¹².

Šio nusikaltimo objektu buvo laikomas teisingas valstybinio ir visuomeninio aparato darbas¹³. Pareigūnas, priimdamas kyšį už atlikimą ar neatlikimą duodančio kyšį asmens interesais kokių nors veiksmų, kuriuos jis turėjo ar galėjo atlikti pasinaudodamas savo tarnybine padėtimi, kėsinosi ne tik į tarybinio valstybinio aparato autoritetą, bet kartu ir į to aparato normalią veiklą. Buvo laikoma, kad tokiu būdu dėl pareigūno tokio elgesio nukenčia valstybinio aparato veikla ir autoritetas¹⁴.

Nors LTSR Baudžiamojo kodekso 180 straipsnis tiesiogiai neapibūdino kas yra kyšio dalykas, bet tuo metu galiojanti tarybinė baudžiamosios teisės doktrina, skirtingai nei dabar, numatė, kad dalyku gali būti tik materialinės vertybės (pinigai, daiktai, produktai ir panašiai), taip pat materialinio pobūdžio paslaugos (kelialapio suteikimas, vaišės, buto suteikimas ir panašiai)¹⁵. Tuo tarpu nematerialios vertybės negalėjo būti kyšininkavimo dalyku, taip pat ir lytiniai santykiai tarp tarnybiškai priklausomų asmenų¹⁶. Taip pat reikėtų pažymėti, jog skirtingai nei dabar galiojantis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, LTSR baudžiamajame kodekse nebuvo numatyta kyšio vertė kaip kvalifikuojantis ar privilegijuojantis požymis. Taigi kyšio priėmimo buvimui reikšmės neturėjo kyšio kaina, vertė, kiekis ir panašiai, nes įstatymas numatė atsakomybę už patį kyšio priėmimo faktą¹⁷.

Kalbant apie kyšio priėmimo nusikaltimo objektyviają pusę, kyšis galėjo būti priimamas bet koku būdu – tiesiogiai, atvirai ar slapta, užmaskuotai ir t.t. Be to, kaip ir

¹¹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1961, p. 92.

¹² Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1978, p. 113.

¹³ MISIŪNAS, J. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą*. Vilnius, 1965, p. 7.

¹⁴ APANAIVIČIUS, M. *Atsakomybė už pareiginius nusikaltimus*. Vilnius, 1974, p. 85.

¹⁵ Vilnius, išnaša 13, p. 12.

¹⁶ BIELIŪNAS, E.; ir ČEPAS, A.; ir IGNOTAS, M., et. al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1989, p. 306.

¹⁷ MISIŪNAS, J. *Atsakomybė už kyšininkavimą*. Vilnius, 1986, p. 7.

pagal dabar galiojantį kyšininkavimo reglamentavimą, kyšis galėjo būti duodamas už pareigūno tam tikrų teisėtų ar neteisėtų veiksmų atlikimą ar neatlikimą¹⁸. Nusikaltimas buvo laikomas baigtu, kai pareigūnas priima visas ar bent dalį jam skirtų vertybių ir neturėjo reikšmės, kada tas vertybes kaltininkas gavo – prieš atlikimą ar neatlikimą davėjo interesais kokių nors veiksmų, ar po to¹⁹.

Kyšio priėmimo nusikaltimo subjektu galėjo tik valstybės pareigūnai. Jais buvo laikomi tokie asmenys, kurie nuolat ar laikinai vykdė valdžios atstovų funkcijas, taip pat kurie valstybinėse ar visuomeninėse įstaigose, įmonėse ar organizacijose nuolat arba laikinai ėjo tarnybą, susijusią su organizacinių – tvarkomųjų ar administracinių – ūkinių pareigų vykdymu, arba kurie tokias pareigas vykdė tose įstaigose, įmonėse ar organizacijose pagal specialų įgaliojimą²⁰. Taigi buvo du esminiai požymiai: darbo vieta – valstybinė, visuomeninė įstaiga, organizacija, ir vykdomos funkcijos – valdžios atstovas arba asmuo, vykdamas organizacines tvarkomąsias ar administracines ūkines funkcijas. TSRS Aukščiausiojo Teismo Plenumas 1962 metų nutarime pažymėjo, kad darbuotojai, nesantieji pareigūnais ir renkantieji sau pinigus iš piliečių už įvairias paslaugas, susijusias su gamybine veikla, jeigu tuose veiksmuose nėra kito nusikaltimo žymių (pavyzdžiui, vertimosi uždraustu verslu, privačia įmonininkiškos gamybinės veiklos, komercinio tarpininkavimo ir pan.), gali būti baudžiami tik administracinio, drausminio ar visuomeninio poveikio priemonėmis²¹. Kyšio priėmimo subjektu galėjo būti taip pat gydytojai, pedagogai ir kiti, kai jie tuo pačiu vykdė organizacines tvarkomąsias funkcijas²².

Tai buvo tyčinis nusikaltimas, padaromas tik tiesiogine tyčia, ir už šios nusikalstamos veikos padarymą buvo nustatyta griežta sankcija. Pagrindinėje kyšio priėmimo sudėtyje pareigūnas galėjo būti baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų. Kvalifikuotoje sudėtyje – baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki dešimties metų su turto konfiskavimu ar be konfiskavimo²³. Tačiau jau 1962 metais TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė įsaką „Dėl baudžiamosios atsakomybės už kyšininkavimą sustiprinimo“ itin sugriežtindamas bausmes už kyšininkavimo nusikaltimus²⁴. Pagal pirmą 180 straipsnio dalį asmuo galėjo būti nubaustas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų su turto

¹⁸ APANAIVIČIUS, M.; BAIGOZINAS, A.; BATAITIS, A., et. al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1974, p. 271.

¹⁹ Vilnius, išnaša 16, p. 306.

²⁰ Vilnius, išnaša 12, p. 111.

²¹ Vilnius, išnaša 13, p. 11.

²² Vilnius, išnaša 17, p. 6.

²³ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1961, p. 92.

²⁴ Vilnius, išnaša 13, p. 6.

konfiskavimu, pagal antrą dalį – laisvės atėmimu nuo aštuonerių iki penkiolikos metų su turto konfiskavimu ir su nutrėmimu, atlikus laisvės atėmimo bausmę, nuo dvejų iki penkerių metų ar be nutrėmimo, o esant itin sunkinančių aplinkybių – mirties bausme su turto konfiskavimu²⁵.

Šis straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už kyšio priėmimą, su keletu nedideliu pakeitimų galiojo iki pat 1994 metų, kuomet Baudžiamasis kodeksas buvo iš esmės reformuotas, iš esmės reformuota ir baudžiamoji atsakomybė už pareiginius nusikaltimus. 1994 m. liepos 19 dienos įstatymu atsakomybė už kyšininkavimą buvo numatyta tryliktame skirsnyje 282 („Kyšio priėmimas“), 283 („Dovanos priėmimas“) ir 284 („Papirkimas“) straipsniuose. Iš esmės reformuotas nusikaltimų valstybės tarnybai skyrius, valstybės tarnybą griežtai atskiriant nuo ūkinės, komercinės, finansinės, profesinės veikos ir asmuo, dirbantis išvardytose srityse, nepriklausomai nuo užimamų pareigų, tapo nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjektu²⁶. Taip pat kodekso penkioliktame skirsnyje „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“ buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą verslo srityje. Tai numatė 319 straipsnis „Komerčinis papirkimas“, 320 str. „Neteisėto atlygio priėmimas“ bei 321 str. „Piktnaudžiavimas pasitikėjimu ūkinėje veikloje“²⁷. Vėliau tryliktame skirsnyje numatytos nusikaltimų sudėtys buvo keičiamos nedaug – 283 str. „Dovanos priėmimas“ pervadintas „Neteisėto atlygio priėmimu“, keletą kartų reformuotos sankcijos ir panašiai²⁸.

Esminiai kyšininkavimo nusikalstamos veikos traktuotės pakeitimai buvo padaryti 1999 metais liepos 1 dienos įstatymu. Netekusiu galios buvo pripažintas 283 straipsnis, o 282 bei 284 straipsniai pakeisti. 282 straipsnio, numaćiusio baudžiamąją atsakomybę už kyšio priėmimą, pagrindinės sudėtis nustatė atsakomybę valstybės pareigūno ar valstybės tarnautojo, priėmusio kyšį, pažadėjusio priimti kyšį arba reikalavusio kyšio už jo, kaip valstybės pareigūno ar valstybės tarnautojo, veikimą, neveikimą, sprendimą, balsavimą ar nuomonės išreiškimą duodančiojo kyšį ar kito asmens naudai ar už pažadą taip elgtis. Kvalifikuota sudėtis numatė atsakomybę už stambaus masto kyšio priėmimą, o trečia dalis nurodė, jog valstybės pareigūno ar valstybės tarnautojo aukščiau minėtos veikos traktuojamos kaip kyšio priėmimas, pažadas priimti kyšį ar kyšio reikalavimas, nepaisant to, kad pagal einamas pareigas ar turimus įgaliojimus jis neturėjo teisės arba negalėjo atlikti

²⁵ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1978, p.113.

²⁶ PIESLIAKAS, V. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*. 1999, T. 13(5), p.64.

²⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo // Valstybės žinios. 1994-08-05, Nr. 60 – 1182.

²⁸ PAKŠTAITIS, Laurynas. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje. *Teisė*, 2001, Nr. 41.

veikų, už kurių atlikimą kyšis buvo priimtas, buvo pažadėta priimti kyšį arba reikalauta kyšio²⁹.

Taigi buvo atsisakyta baudžiamosios atsakomybės diferencijavimo pagal tai, ar kyšį priėmė pareigūnas, ar tarnautojas, nes toks diferencijavimas buvo nepagrįstas, kadangi Baudžiamojo kodekso 290 straipsnyje pateikta pareigūno ir tarnautojo sąvoka ne visada leisdavo atskirti, kuris yra tarnautojas ar pareigūnas, o kuris nėra. Tačiau net ir tais atvejais, kai tai būdavo aišku, nereiškė, kad toks diferencijavimas buvo pagrįstas, kadangi eilinis policininkas buvo laikomas pareigūnu, o ministro padėjėjas – ne. Be to, kyšio priėmimas buvo pripažįstamas baigtu nusikaltimu ne tik priėmus kyšį, gavus naudą, bet taip pat ir pažadėjus ar susitarus priimti kyšį bei pareikalavus jį duoti, atsisakyta kvalifikuojamo nusikaltimo požymio „prievartavimo duoti kyšį“³⁰. Minėti kyšininkavimo traktuotės pakeitimai buvo padaryti siekiant suderinti nacionalinę teisę su tarptautine teise, tai yra su Europos Tarybos konvencija dėl korupcijos, prie kurios Lietuvos Respublika prisijungė 1999 metais.

Visiškai naujai į kyšininkavimo nusikalstamą veiką buvo pažvelgta priimant naują Baudžiamąjį kodeksą, kuris buvo patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu ir įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 dieną ir pagal kurį baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą buvo nustatyta XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams“ 225 straipsnyje.

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8⁽¹⁾, 32, 35, 82, 82⁽¹⁾, 117, 212⁽¹⁾, 282, 284, 290, 294 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 73⁽¹⁾, 74, 82⁽²⁾, 213⁽²⁾, 321⁽³⁾ straipsniais, 74⁽¹⁾, 283 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės žinios. 1999-07-30, Nr. 66 – 2112.

³⁰ PAKŠTAITIS, Laurynas. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje. *Teisė*, 2001, Nr. 41.

2. Kyšininkavimo sudėtis pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą

Korupcija yra globalaus masto problema, egzistuojanti jau daugybę metų ir kuri egzistuos ir toliau, nebent vyriausybės ras efektyvių priemonių kovai su ja³¹. Korupcija pasireiškia tiek viešojoje, tiek ir privačiojoje srityje, o jos mastai, kaip parodė tyrimai, daro didelę įtaką investicijų gausai bei ekonomikos augimui³². Į kovą su korupcija yra įtrauktos beveik visos tarptautinės organizacijos – regioninės ir universalios, kurios priima įvairius privalomus ar rekomendacinius dokumentus, o didėjantis šių tarptautinių dokumentų skaičius rodo augantį dėmesį korupcijos problemai.

Pagal tarptautinius dokumentus reikalaujama nustatyti atsakomybę už pasyviają ir aktyviają korupciją. Štai, pavyzdžiui, pagal Europos Tarybos Konvencijos dėl Europos Bendrijos finansinių interesų apsaugos pirmąjį protokolą, pasyvioji korupcija – tai tyčinė veikla pareigūno, kuris tiesiogiai ar trečiųjų asmenų tarpininkavimu reikalauja kokios nors naudos sau ar kitam asmeniui arba priima tokios naudos pažadą už veiksmus arba susilaikymą nuo jų savo veikloje arba atlieka savo funkcijas pažeisdamas oficialias pareigas, sukelti arba galinti sukelti finansinę žalą Europos Bendrijos finansiniams interesams. Taip pat minima ir aktyvioji korupcija, kuria laikomi veiksmai asmens, kuris tiesiogiai ar trečiųjų asmenų tarpininkavimu žada arba suteikia kokią nors naudą pareigūnui arba kitam asmeniui, siekdamas, jog šis pareigūnas neatliktų kokių nors veiksmų arba funkcijų, pažeidžiant oficialias pareigas, sukelti arba galint sukelti finansinę žalą Europos Bendrijos finansiniams interesams³³. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos numato nusikalstamų veikų sąrašą, kurios sudaro korupcijos turinį. Tai kyšio priėmimas, prašymas, pažadas priimti kyšį - vadinamas pasyviuoju kyšininkavimu, taip pat kyšio davimas, siūlymas ar žadėjimas - aktyvusis kyšininkavimas, ir prekyba poveikiu³⁴. Tačiau Konvencijose nerasime tikslaus korupcijos apibrėžimo, ją apibrėžti paliekama pačioms valstybėms. Ir tik Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos aiškinamajame rašte pateikiamas tiks korupcijos apibrėžimas: „Korupcija – tai kyšininkavimas ir kitoks asmenų,

³¹ MAURO, Paolo. *Why Worry about Corruption?* International Monetary Fund, 1997, p. 1.

³² Išnaša 1, p. 9.

³³ Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu.

³⁴ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23 – 853.

kuriems patikėtos pareigos viešajame ar privačiame sektoriuje, elgsys, kuris pažeidžia jų pareigas, išplaukiančias iš jų, kaip valstybės pareigūno, privataus darbuotojo, nepriklausomo agento, padėties ar kitokių tokio pobūdžio santykių ir kuriuo siekiama gauti sau ar kitiems asmenims nepagrįstą visokios rūšies naudą³⁵.

Remiantis Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos pateiktu apibrėžimu korupcija yra valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turtinės ar kitokios naudos sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis arba netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turtinės ar kitokios asmeninės naudos už atlikimą ar neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šias veikas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas korupciją apibrėžia kaip neteisėtą pelnydamasi naudojantis pareigomis³⁶. Literatūroje galima rasti skirtingų korupcijos apibrėžimų. Teigiama, jog korupcija – tai valstybinės valdžios panaudojimas asmeniniam pasipelnymui³⁷. Taip pat yra manoma, jog korupcija yra piktnaudžiavimas ir kitokia tarnybine valdžia ar padėtimi³⁸. Tačiau bendros ir visiems priimtinos korupcijos sąvokos nėra.

Galima sutikti su nuomone, jog tiksliausiai korupcijos esmę ir jos pavojingumą atskleidžia korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų sąrašas³⁹. Lietuvos baudžiamajame kodekse korupcija yra išreikšta tokiomis nusikalstamomis veikomis kaip kyšininkavimas, papirkimas, tarpininko kyšininkavimas, piktnaudžiavimas, tarnybos pareigų neatlikimas⁴⁰. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog korupcijos ir kyšininkavimo sąvokos įvairiose publikacijose ar šnekamojoje kalboje vartojamos kaip sinonimai. Tačiau kyšininkavimas yra tik pavieniai atvejai, kai yra priimamas kyšis, jo reikalaujama ar panašiai, o korupcija apima visą eilę korupcinių nusikalstamų veikų.

³⁵ ČAIKOVSKI, Andžej. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

³⁶ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Lietuvių kalbos institutas [žiūrėta 2007 11 30]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>.

³⁷ ROSE – ACKERMAN, Susan. *Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma*. Cambridge University Press, Cambridge, 1999, p. 129.

³⁸ NYE J. S. *Corruption and Political Development: A Cost – Benefit Analysis* // *American Political Science Review*, 1996, LXI, 2.

³⁹ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

⁴⁰ RAUDONIENĖ, A. Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 32 (24).

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 225 straipsnyje kyšininkavimas yra apibrėžiamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo ar kitų naudai tiesioginis ar netiesioginis priėmimas, pažadas ar susitarimas priimti kyšį, reikalavimas ar provokavimas jį duoti už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus. Taigi numatyta kyšininkavimo sudėtis neapima aktyviosios korupcijos, tai yra papirkimo, ar tarpininko kyšininkavimo. Šios nusikalstamos veikos kriminalizuojamos kituose kodekso straipsniuose, todėl darytina išvada, jog Baudžiamasis kodeksas kyšininkavimą apibrėžia siaurąja prasme.

Kyšininkavimo traktuotė pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą geriausiai atsiskleidžia nagrinėjant šios nusikalstamos veikos sudėtį.

2.1 Objektas

Nusikaltimo objektas teisinėje literatūroje apibrėžiamas įvairiai: yra nuomonė, jog objektu yra visuomeniniai santykiai, kita nuomonė – objektu yra tam tikros teisės normos, dar kiti autoriai teigia, jog juo yra tie teisiniai gėriai, į kuriuos yra kėsinamasi darant nusikaltimą ir kurie yra saugomi baudžiamojo įstatymo⁴¹. Apie kyšininkavimo objektą galima pirmiausiai spręsti iš LR BK skyriaus, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, pavadinimo, kadangi įstatymų leidėjas nusikalstamų veikų sudėtis į skyrius suskirsto remdamasis rūšiniu objektu. Pagal tai rūšinis šio nusikaltimo objektas, atsižvelgiant į LR BK XXXIII skyriaus pavadinimą – tai valstybės tarnyba ir viešieji interesai. O būtent – tai normali, teisinės valstybės siekį atitinkanti, efektyvi, autoritetinga, Konstitucijai, įstatymams ir kitiems teisės aktams neprieštaraujanti valstybinių ir savivaldybės įstaigų bei kitų, šioms įstaigoms nepriskirtų, institucijų, kuriose dirba arba į kurias oficialiai kandidatuoja valstybės tarnautojams prilyginami asmenys, veikla⁴².

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą, valstybės tarnyba yra laikoma teisinių santykių, atsirandančių įgijus valstybės tarnautojo statusą, jam pasikeitus ar jį praradus, taip pat atsirandančių dėl valstybės tarnautojo viešojo administravimo veiklos valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje įgyvendinant tam tikros valstybės valdymo

⁴¹ PAVILONIS, V.; ir ŠVEDAS, G.; ir ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*, 3 – iasis leid. Vilnius, 2001, p. 158.

⁴² ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir BIELIŪNAS, Egidijus; ir DRAKŠIENĖ, A., et al. *Baudžiamoji teisė: specialioji dalis, 2 knyga*. Vilnius, 2001, p. 280.

srities politiką ar užtikrinant jos įgyvendinimo koordinavimą, koordinuojant tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą, valdant, paskirstant finansinius išteklius ir kontroliuojant jų panaudojimą, atliekant audita, priimant ir įgyvendinant teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje, rengiant ar koordinuojant teisės aktų, sutarčių ar programų projektus ir teikiant dėl jų išvadas, valdant personalą arba turint viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu, visuma⁴³. Taigi įstatymų leidejas nori apsaugoti valstybės tarnybą nuo kėsimosi į ją, nes tai yra svarbi valstybės sandaros dalis, kuri betarpiškai realizuoja valstybės valdymą, realizuoja valstybės funkcijas⁴⁴. Svarbu, kad valstybės tarnyboje vyrėtų viešasis interesas, nes šio visuomeninio intereso įgyvendinimas yra itin svarbi sąlyga pačios visuomenės normaliam egzistavimui.

Viešasis interesas – tai visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų bešališkai ir teisingai⁴⁵. Taip pat viešasis interesas yra nukreiptas ir į valstybės bei savivaldybės institucijoms nepriskirtas institucijas bei į asmenis, kurie neturi valstybės tarnautojo statuso. Visuomenė yra suinteresuota pastarųjų asmenų priimamų sprendimų teisingumu bei nešališkumu dėl jų turimų funkcijų bei įgaliojimų, todėl jie turi savo veikloje vadovautis viršuoju interesu.

Tiesioginis objektas – tai tas teisinis gėris, į kurį kėsinamasi konkrečiu nusikaltimu. Tiesioginiu kyšininkavimo objektu laikomas atskirų valstybės ir savivaldybių, taip pat kitų institucijų, kuriose dirba ar į kurias kandiduoja valstybės tarnautojams prilyginti asmenys normali, efektyvi, autoritetinga, pagal Konstituciją, įstatymus ir kitus teisės aktus vykdoma veikla. Kita nuomonė yra kad tiesioginiu kyšininkavimo objektu yra sąžiningumas ir nepaperkamumas valstybės tarnyboje bei įgyvendinant su ja susijusius santykius arba sąžiningumas ir nepaperkamumas įgyvendinant viešuosius interesus kitose valstybės tarnybai nepriklausančiose institucijose arba įgyvendinant valstybės pavestas viešąsias funkcijas⁴⁶. Manoma, kad pirmuoju atveju vartojama sąvoka „normali veikla“, yra per daug abstrakti bei per daug paviršutiniška, nes baudžiamieji įstatymai gina itin svarbias vertybes, o visuomenei yra svarbiausia tai, kad valdžia veiktų efektyviai ir nesavanaudiškai. Todėl kyšininkavimu

⁴³ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 45 – 1708.

⁴⁴ PAKŠTAITIS, Laurynas. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p.39.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos interesų derinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 18 – 443.

⁴⁶ Vilnius, išnaša 44, p.45.

pažeidžiamas sąžiningumas ir nepaperkamumas, tai yra efektyvų valdžios funkcionavimą grindžiantys principai⁴⁷.

Papildomu šios nusikalstamos veikos objektu gali būti nukentėjusiojo sveikata, orumas, nuosavybė ir kitos vertybės⁴⁸.

2.2 Dalykas

Nusikalstamos veikos dalykas baudžiamojoje teisėje yra suprantamas įvairiai. Tai gali būti materialaus pasaulio daiktai, vertybės, dėl kurių padaroma nusikalstama veika. Taip pat manoma, jog dalyku gali būti ir subjektyvios asmenų teisės, jų veikla bei kiti nematerialaus pobūdžio dalykai⁴⁹. Galima sutikti su nuomone, jog dalyku yra daiktai, kurie yra tiesiogiai veikiami nusikalstamos veikos metu ir taip yra daroma žala teisiniams gėriams ar atsiranda grėsmė tokios žalos atsiradimui. Kyšininkavimo dalyku pagal LR BK 225 straipsnį nurodomas kyšis, tačiau įstatymas nepateikia jokio šios sąvokos aiškinimo. Žiūrint istoriškai, LTSR BK 180 straipsnyje (Kyšio priėmimas) dalyku buvo laikomas bet kokio pavidalo kyšis. Tačiau tada tai buvo laikoma visokia neteisėtai gaunama turtinė nauda, tai yra materialinės vertybės arba suteiktos materialinio pobūdžio paslaugos. Nematerialinio pobūdžio paslaugos nebuvo laikomos kyšiu⁵⁰. Identiškai kyšininkavimo dalykas buvo suprantamas ir pagal netekusį galios BK 282 straipsnį. Juo buvo laikomi pinigai, materialinės ar turtinės vertybės, turtinė nauda⁵¹.

Kyšininkavimo dalyku pagal dabar galiojantį LR Baudžiamąjį kodeksą, laikoma bet kokia neteisėta turtinė nauda, tiek materialaus, tiek nematerialaus pobūdžio. Žiūrint istoriškai, šios nusikalstamos veikos dalyku buvo laikomos tik materialinės vertybės. Tačiau Lietuvos Respublika yra prisiėmusi tarptautinių įsipareigojimų baudžiamosios teisės srityje, į kuriuos buvo atsižvelgta formuojant naują dalyko sampratą. Pagal 1999m. sausio 27 dienos Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos, kurią Lietuvos Respublika 2002 m. sausio

⁴⁷ Vilnius, išnaša 44, p.40.

⁴⁸ Vilnius, išnaša 42, p. 290.

⁴⁹ Vilnius, išnaša 41, p. 166.

⁵⁰ BIELIŪNAS, E; ir ČEPAS, A.; ir IGNOTAS, M., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p 306.

⁵¹ Vilnius, išnaša 42, p. 291.

25 dieną⁵², 3 – iąjį straipsnį, „kiekviena šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčiniai bet kurio jos valstybės pareigūno veiksmai, kai jis tiesiogiai arba netiesiogiai prašo arba gauna bet koki nepagrįstą atlygį, skirtą jam pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui arba kai jis priima pasiūlymą ar pažadą dėl tokio atlygio už jo, kaip valstybės pareigūno, veikimą arba neveikimą“⁵³. Taigi straipsnyje kalbama apie bet koki nepagrįstą atlygį, o ne tik materialų. Tokia pati sąvoka – nepagrįstas atlygis – taip pat yra vartojama ir Jungtinių Tautų konvencijose: Lietuvos 2002 m. kovo 19 dieną ratifikuotoje Konvencijoje prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, taip pat 2003m. spalio 31 dieną priimtoje Konvencijoje prieš korupciją. Todėl ir pagal dabar galiojantį BK 225 straipsnį, numatantį atsakomybę už kyšininkavimą, nusikaltimo dalyku turėtų būti laikoma gaunama nemateriali nauda. Tokiu atveju dalyku galima būtų įvardinti materialaus pasaulio daiktus (įskaitant ir pinigus), turtines teises, turtinių prievolių panaikinimą, sutaupymą nemokant už paslaugas, pranašumo konkurencinėje kovoje įgijimą, supažindinimą su komercine paslaptimi, pelną žadančių ryšių užmezgimą ir panašiai, nepagrįstos teigiamos rekomendacijos davimas valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens nurodytam asmeniui ir panašiai. Kyšiu gali būti ir tokie daiktai bei paslaugos, kurie turi vertę tik nelegalioje apyvartoje (narkotinės medžiagos, nelegalūs ginklai, neteisėtai pagamintas alkoholis ir panašiai).

„Lytiniai santykiai su tarnybiškai priklausomu asmeniu nelaikomi kyšiu. Kartu, jeigu suinteresuotas asmuo apmoka už lytines paslaugas, kurias pareigūnui suteikia brangiai apmokamos prostitutės ar prostituojantys vyrai, jos gali būti prilygintos nemokamai suteiktoms mokamoms paslaugoms, tai yra kyšio dalyku“⁵⁴. Taigi mokamos seksualinės paslaugos buvo laikomos materialinio pobūdžio paslaugos teikimu. Ši nuomonė yra ilgametė kyšininkavimo kriminalizacijos patirtis. Seksualinės paslaugos, kaip asmeninė nauda, nebuvo pripažįstama kyšio dalyku. Tačiau, mano manymu, toks siauras dalyko supratimas turėtų būti pakeistas, ir bet kokios asmeninės paslaugos valstybės tarnautojui ar jam prilyginamam asmeniui turėtų būti laikomos kyšininkavimo dalyku. Dalyku turėtų būti pripažįstamas, pavyzdžiui, pažadas padaryti nusikalstamą veiką, daryti įtaką kito asmens elgesiui,

⁵² Įstatymas dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23 – 851.

⁵³ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002 – 03 – 01, Nr. 23 – 853.

⁵⁴ JOVAIŠA, Karolis. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Nusikaltimai valstybės tarnybai. *Teisės problemos*, 1996, Nr. 1, p. 76.

priėmimas į tarnybą ar darbą⁵⁵. Taip pat ir lytinis santykiavimas su valstybės tarnautoju ar jam prilygintu asmeniu ar kitoks jo lytinės aistros tenkinimas (išskyrus kai tai yra privertimas lytiškai santykiuoti pagal LR BK 151 straipsnį), jei tai yra atlygis už papirkėjo pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus. Tačiau tokiu atveju būtina, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo suprastų, kad šie santykiai yra kyšis už jo atitinkamą veiklą⁵⁶. Todėl galima būtų pritarti siūlymui LR BK 230 straipsnį papildyti 4 - a dalimi: “Šiame skyriuje kyšis yra visokia turtinė ar neturtinė nauda, įskaitant materialines vertybes, materialinio ar asmeninio pobūdžio paslaugas, nepagrįstą sutaupymą, taip pat kitoki padėties pagerinimą ar privilegiją“⁵⁷. Arba kyšio, kuriuo laikomos nematerialaus pobūdžio paslaugos, tikslius kriterijus turėtų suformuluoti teismų praktika⁵⁸.

Galima paminėti, kad kyšis yra neteisėtas materialaus ar nematerialaus pobūdžio atlygis, skirtas jį priimančio, pažadančio, susitariančio priimti, provokavusiojo ar reikalavusiojo duoti valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens naudai arba kitų kyšininko nurodytų asmenų naudai. Taigi šis atlygis nebūtinai turi būti skirtas tik pačiam kyšininkui. Svarbiausia, kad dėl kyšininkavimo valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, taip pat jų nurodytas asmuo arba asmenys gautų nepagrįstos ir neteisėtos naudos⁵⁹.

Nuo kyšininkavimo dalyko – kyšio - dydžio, priklauso padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimas. Tais atvejais, kai kyšio vertė didesnė nei 1 MGL, bet mažesnė arba lygi 250 MGL, bus taikoma LR BK 225 straipsnio 1 – a arba 2 – a dalį. Kai jo vertė didesnė nei 250 MGL, kyšininkavimo nusikalstamos veikos sudėtis bus kvalifikuota ir bus taikoma to paties straipsnio 3 – ia dalis.

Tais atvejais, kai kyšio vertė neviršys 1 MGL dydžio, padaryta veika bus laikoma baudžiamuoju nusižengimu bei taikoma 225 straipsnio 4 – a dalis. Tačiau Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.470 straipsnio 4 – oje dalyje yra įtvirtinta teisė sveikatos priežiūros, gydymo ar globos (rūpybos) institucijų vadovams ir kitiems asmenims gauti simbolines dovanas, kurių vertė neviršija vieno minimalaus gyvenimo lygio dydžio sumos, iš

⁵⁵ ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir MICKEVIČIUS, Darius; ir ŠVEDAS, Gintaras. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005, p. 164.

⁵⁶ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

⁵⁷ ČAIKOVSKI, Andžej. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

⁵⁸ Vilnius, išnaša 16, p. 164.

⁵⁹ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

asmenų, kurie tose institucijose gydomi ar išlaikomi, bei jų artimųjų giminaičių⁶⁰. Vadinasi civiliniame kodekse įstatymų leidėjo įtvirtinta teisė gauti simbolines dovanas, neviršijančias 1 MGL reikiama, jog šiuo atveju išskyla LR BK ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų kolizija.

Manytina, kad įstatymų leidėjas tokių dovanų gavimą įteisino atsižvelgiant į Lietuvoje susiklosčiusias tradicijas, kai gyventojai gydytojams, medicinos seselėms ir kitiems medicinos darbuotojams teikia dovanas. Tačiau turėtų būti atkreiptas dėmesys į tai, jog visuomenė taip pat yra įpratusi simbolines dovanas duoti taip pat ir kelių policijos, muitinės pareigūnams ir panašiai⁶¹. Todėl, manyčiau, sprendžiant minėtų normų koliziją, turėtų būti panaikinta minėta civilinio kodekso norma, ir asmenis traukti baudžiamojon atsakomybėn tiek už „dovanų“ teikimą visiems valstybės tarnautojams, tiek ir už tų tarnautojų kyšio priėmimą, pažadėjimą ar susitarimą jį priimti, taip pat reikalavimą ar provokavimą jį duoti.

2.3 Objektyvioji pusė

Objektyvioji nusikaltimo pusė – tai išorinė pavojingo kėsinosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusė⁶². Tai yra matoma nusikaltimo pusė. Būtent pagal objektyviają pusę, pagal išorinio pasireiškimo skirtumus mes skiriame vienus nusikaltimus nuo kitų⁶³. Kyšininkavimo objektyviają pusę apibūdina tam tikros alternatyvios veikos: kyšio priėmimas, pažadėjimas priimti kyšį, susitarimas priimti kyšį, kyšio reikalavimas bei provokavimas duoti kyšį.

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme yra aiškiai įtvirtintas draudimas valstybės tarnautojams gauti kitą negu šio įstatymo nustatytą darbo užmokestį, išskyrus įstatymo numatytas išimtis. Kalbant apie pirmą alternatyvią veiką – kyšio priėmimą – reikia turėti omeny, jog tam, kad kyšis būtų laikomas priimtu, neužtenka vien kyšio davimo fakto. Būtina, kad tam tikros atitinkamos aplinkybės rodytų, jog kaltininkas išreiškė savo valią priimti tą duodamą kyšį. Tai gali būti tiek kyšio įsidėjimas į stalčių, tiek nurodymas vietas, kur kyšis turėtų būti padėtas, tiek suvokus, kad kyšis paliktas, nepranešimas teisėsaugos

⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000 – 09 – 06, Nr. 74 – 2262, p. 324.

⁶¹ Išnaša 59.

⁶² Vilnius, išnaša 41, p. 170.

⁶³ ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir BARAUSKAITĖ, Agnė; ir ČEPAS, Algimantas, et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis*. Vilnius, 2004, p.68.

institucijoms per protingą terminą apie pasikėsinimą papirkti, sužinojimas apie pinigų atsiradimą sąskaitoje, apie darbų ar paslaugų atlikimą jo ar kito asmens naudai ir panašiai⁶⁴. Be to, visiškai nesvarbu, ar kaltininkas turėjo realią galimybę naudotis gautu atlygiu savo nuožiūra. Faktas, kad tarnautojas patenkino kito asmens interesą tiesiog vykdydamas įgaliojimus ir neturėdamas ketinimų gauti kyšį, bet po to už tai priėmė atlygį, neneigia kyšininkavimo požymių. Tais atvejais, kai kyšis buvo negautas kaltininko dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, taip pat kai nusikalstama veika nėra baigiama, kyšis nepriimamas, nors atliekami tam tikri veiksmai, nukreipti jį priimti, turėtų būti kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas priimti kyšį. Tačiau taip kvalifikuoti veiką galima tik tuomet, kai kaltininko faktiškai atlikti veiksmai neturėjo kitų alternatyvių kyšininkavimo veikų – pažado, reikalavimo ar provokavimo priimti kyšį – požymių⁶⁵. Kyšio gavimo būdai kvalifikacijai reikšmės neturi.

Kyšio priėmimas yra laikomas baigtu nuo to momento, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo priima bent dalį kyšio, tai yra kai tampa jos turėtoju. Reikia pažymėti, jog kvalifikavimui reikšmės neturi kada kaltininkas tas vertybes gavo – prieš atitinkamų veiksmų atlikimą kyšio davėjo naudai, ar po jų, ar netgi tai, jog kaltininkas jokių veiksmų davėjo naudai neatliko iš viso⁶⁶.

Šiuo atveju tikslinga aptarti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtą bylą.

Baudžiamojoje byloje, kurioje priimta kasacinio teismo kolegijos nutartis, R. J. apylinkės teismo buvo pripažintas kaltu ir nuteistas pagal 1961 m. BK 282 straipsnio 1 dalį (atitinka 2000 m. BK 225 straipsnį) už tai, kad būdamas valstybės pareigūnas priėmė kyšį už jo, kaip valstybės pareigūno, veikimą kito asmens naudai: dirbdamas policijos komisaru inspektoriumi, D. K. asmens paprašytas, iš tardytojo P. K. sužinojęs, kad šio žinioje esančioje baudžiamojoje byloje 2000 m. vasario 18 d. baigiasi kaltinamajam I. K. paskirto suėmimo terminas, 2000 m. vasario 11 d. iš D. K., veikusio I. K. interesais, priėmė 1000 JAV dolerių kyšį už pažadėtą poveikį tardytojui siekiant, kad I. K. nebūtų pratęstas suėmimo terminas. Kasaciniame skunde nuteistasis teigia, jog teismai neatkreipė dėmesio į tai, kad D. K. veikė kaip specialiųjų tarnybų provokatorius, o tuo tarpu Operatyvinės veiklos įstatymas draudžia daryti aktyvų spaudimą atlikti nusikalstamą veiką. Kasatorius teigia, kad padaryta veika

⁶⁴ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

⁶⁵ PAKŠTAITIS, Laurynas. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p.51.

⁶⁶ Vilnius, išnaša 42, p. 289.

neteisingai kvalifikuota kaip kyšininkavimas. Duomenų, kad pinigai turėjo būti mokami ar kad buvo žadama juo mokėti pareigūnui už I. K. paleidimą iš suėmimo, byloje nėra. Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija savo nutartyje pasisakė, jog kyšio priėmimas laikomas baigtu nusikaltimu, kai valstybės pareigūnas priima visas ar bent dalį jam perduodamų vertybių. Taikant 1961 m. BK 282 straipsnį (atitinka 2000 m. BK 225 straipsnį) neturi reikšmės, kada šias vertybes kaltininkas gavo – prieš pažadėtų veiksmų atlikimą ar po jų, gavęs kyšį patenkino kyšio davėjo norus ar net nebandė jų tenkinti⁶⁷.

Manytina, jog alternatyvios veikos – pažadėjimas priimti kyšį bei susitarimas priimti kyšį aiškios atskyrimo ribos neturi⁶⁸. Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną pažadas – tai davimas žodžio ką padaryti, susitarimas – santykių nustatymas, jų suderinimas⁶⁹. Šių sąvokų skirtumas yra tame, kad pažadas gali būti duodamas ir nesusitarus dėl kyšio dydžio, jo pobūdžio, taip pat už kokių veikų atlikimą jis yra duodamas, jis yra vienpusis, o susitarimas yra abipusis valios išreiškimas ir suderinimas. Susitarimas priimti kyšį yra tokia situacija, kai kyšio davėjas ir ėmėjas sutaria, kad vienas iš jų ateityje duos, o kitas priims kyšį už tam tikrų veiksmų atlikimą ar neatlikimą. Kyšis, kaip šio nusikaltimo dalykas, yra tokio susitarimo pagrindas, kuris yra abipusį interesą skatinanti ir palaikanti grandis⁷⁰. Kyšininkavimas tokiu atveju laikomas baigtu nusikaltimu nuo susitarimo tarp kyšio davėjo ir ėmėjo momento ir toks susitarimas, kai išreikšta abiejų pusių valia, turi būti laikomas baigtu nusikaltimu. Pažadėjimas priimti kyšį – tai viena ar kita forma išreikštas sutikimas patenkinti davėjo interesus ir priimti už tai kyšį. Svarbu, kad sutikimas būtų realus, tikras, o ne tariamas. Būtina išvada, kad asmuo iš tikrųjų planavo patenkinti papirkėjo interesą ir priimti už tai kyšį. Pažadas ar susitarimas gali būti pačių įvairiausių formų: rašytinis, žodinis, manau, taip pat ir konkliudentiniai veiksmai. Reikėtų paminėti, kad kyšininkavimas laikomas baigtu nusikaltimu nuo to momento, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo duoda pažadą priimti kyšį. Tačiau tokiu teisiniu reguliavimu kyšininkavimo atveju praktiškai paneigiamas savanoriško atsisakymo baigti nusikaltimą institutas⁷¹. Taip pat reiktų pažymėti,

⁶⁷ RANDAKEVIČIENĖ, Irma. *Kasacinio teismo jurisprudencija: Baudžiamoji teisė 1995 – 2005*. Vilnius, 2006, p. 773.

⁶⁸ Išnaša 66.

⁶⁹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Lietuvių kalbos institutas [žiūrėta 2007 11 30]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

⁷⁰ PAKŠTAITIS, Laurynas. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p. 60.

⁷¹ ABRAMAVIČIUS, Armanas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

jog teismų praktikoje ir ikiteisminio tyrimo institucijų praktikoje situacijų su pažadu priimti kyšį, kaip baigtu nusikaltimu, sutikti itin sudėtinga ir tam, manytina, įtakos turi išsisknijęs tradicinis kyšininkavimo, kaip baigtinio tam tikros materialinės naudos perdavimo ir apėmimo, procesas⁷². Šiame kontekste būtų galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės 18 d. priimtą nutartį.

Antai apylinkės teismo nuosprendžiu J. M. buvo pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 225 straipsnio 2 dalį už tai, kad būdamas valstybės tarnautojas pažadėjo ir priėmė kyšį savo ir kitų asmenų naudai už neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus: dirbdamas vyresniuoju pasieniečiu, jo ir E. V. susitikimų metu pažadėjo E. V. savo ir kitų asmenų naudai tiesiogiai priimti iš šio 700 JAV dolerių kyšį, dalį priimto kyšio perduoti Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos pasienio ir muitinės pareigūnams, dalį pasiimant sau už jo neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus, tai yra už padėjimą pervažiuoti Lietuvos Respublikos valstybės sieną per valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Vilniaus rinktinės Mickūnų užkardos Lavoriškių pasienio kontrolės postą E. G. vairuojamam automobiliui su neva kontrabanda gabenamam metalo kroviniu, išvengiant privalomo pasienio ir muitinės kontrolės patikrinimo. 2002 m. birželio 7 d. E. G. automobiliu iš Baltarusijos Respublikos per VSAT Lavoriškių pasienio kontrolės postą pervažiavus Lietuvos Respublikos valstybės sieną, J. M., tęsdamas savo nusikalstamą veiką, tą pačią dieną iš E. V. savo naudai tiesiogiai priėmė 700 JAV dolerių kyšį už jo, kaip valstybės tarnautojo, neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus. Nuteistasis J. M. kasaciniame skunde nurodo, kad teismas nepagrįstai konstatavo, jog jis padėjo E. V. gabenti kontrabandinį krovinį, nes byloje nėra jokių duomenų apie tai, kad E. V. kada nors būtų gabenęs kontrabandą ir jam būtų reikėję pagalbos. J. M. pripažįsta, kad buvo kalbėta apie tai, kad E. V. pažįstamas E. G. kirs sieną, kai J. M. dirbs, tačiau nuteistasis tvirtina, kad jei E. G. būtų vežęs kontrabandą, jis būtų E. G. sulaikęs. Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija minėtoje nutartyje nurodė, kad nuteistojo J. M. nusikalstama veika tinkamai kvalifikuota pagal BK 225 straipsnio 2 dalį, nes pagal bylos aplinkybes nustatyta, kad J. M. kaip valstybės tarnautojas pažadėjo priimti kyšį savo ir kitų asmenų naudai už neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus. Nuteistojo nurodoma aplinkybė, kad E. V. niekuomet kontrabandos per valstybės sieną negabeno ir jam pagalbos kontrabandiniam kroviniui gabenti nereikėjo, neturi įtakos J. M. padarytos veikos kvalifikavimui, nes nusikalstama veika yra pripažįstama baigta

⁷² Išnaša 70, p. 60.

jau nuo to momento, kai duodamas pažadas priimti kyšį už atitinkamą veikimą vykdant įgaliojimus, nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas veikė pagal susitarimą su kyšį duodančiu asmeniu, ar ne⁷³.

Kyšio reikalavimas yra vienokia ar kitokia forma išreikštas kaltininko noras gauti kyšį, kartu ir informavimas asmens, kad jo interesas bus patenkintas tik už kyšį. Jis gali būti atviras, tiesmukiškas, užuominomis, žodžiu, raštu ar veiksmais išreiškiamas informavimas, kad asmens interesai bus patenkinti tik už kyšį. Svarbu nustatyti, kad kaltininkas pats, neskatinamas ir nelenkiamas rodė iniciatyvą gauti kyšį už veiksmus, kuriuos jis gali atlikti. Taip pat yra svarbi kaltininko tyčia ne šiaip kyšininkauti, o išreikalauti neteisėtą atlyginimą pačiam⁷⁴. Reikalaujant kyšio galimos situacijos kai atvirai grasinama neatlikti teisėtų valstybės tarnautojo kompetencijai priklausančių veiksmų, arba atlikti teisėtus veiksmus⁷⁵. Kyšio gali būti reikalaujama ir už jau atliktus kaltininko veiksmus. Reikalavimas turi būti realus, tai yra susijęs su tarnautojo tikru ketinimu gauti kyšį už savo veikimą ar neveikimą. Reikalavimo baigtinumas yra siejamas su momentu, kai potencialus papirkėjas buvo informuotas apie būtinumą duoti kyšį. Tais atvejais, kai valstybės tarnautojas veikia užmaskuotai, netiesiogiai reikalauja kyšio arba savo veiksmais, o ne žodžiais, sudaro tam tikras sąlygas asmeniui suprasti, kad jis neatliks tam tikrų veiksmų arba juos atliks tik gavęs kyšį, reikėtų laikyti provokavimu duoti kyšį⁷⁶. Provokavimu laikytini tokie kaltininko veiksmai, kurie yra užmaskuoti, tiesiogiai nereikalaujantys kyšio, tačiau leidžiantys asmeniui suprasti, kad be jo valstybės tarnautojas neatliks arba atliks tam tikrus veiksmus. Provokavimas taip pat turi būti realus, tai yra tarnautojas iš tikrųjų turi turėti ketinimą gauti kyšį. Baigtinumas siejamas su informavimo momentu, kai asmuo potencialiam papirkėjui leidžia suprasti kyšio davimo naudą jam.

Kyšis gali būti priimamas už aktyvias teisėtas arba neteisėtas kaltininko veikas. Baudžiamoji atsakomybė kils pagal LR BK 225 straipsnio 1 – ą dalį, jei kyšis priimtas, pažadėtas, susitarta jį duoti, reikalautas ar provokuotas už teisėtą valstybės tarnautojo veikimą ar neveikimą. Tačiau jei tos pačios veikos atliktos už valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, tuomet bus kvalifikuota nusikaltimo sudėtis ir kaltininkas atsakys pagal to paties straipsnio 2 – ą dalį. Veikimas – tai veiksmai, kuriuos asmuo gali atlikti ryšium su kompetencija ir kiti veiksmai,

⁷³ Vilnius, išnaša 65, p. 775.

⁷⁴ Išnaša 70, p. 64.

⁷⁵ Vilnius, išnaša 42, p. 290.

⁷⁶ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

kurių atlikimas tiesiogiai nepatenka į kompetenciją, tačiau kuriuos galima atlikti dėl pareigų teikiamų galimybių. Tuo tarpu neveikimas, sąlygotas kyšio, yra veiksmų neatlikimas, kuriuos asmuo gali atlikti dėl užimamos padėties, kompetencijos, tarnybos⁷⁷. Teisėtas veikimas ar neveikimas vykdamas įgaliojimus reiškia, kad kyšio gavėjas veikia savo įgaliojimų ribose nepažeisdamas įstatymų. Kyšio priėmimas, pažadėjimas ar susitarimas priimti kyšį arba reikalavimas bei provokavimas jį duoti už neteisėtą veiką yra kvalifikuojantis požymis ir kaltininkui atitinkamai taikoma griežtesnė baudžiamoji atsakomybė. Neteisėtu valstybės tarnautojo veikimu ar neveikimu vykdamas įgaliojimus yra laikoma veika, kuria pažeidžiami teisės aktų reikalavimai. Ja gali būti veika, turinti nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymius. Neteisėta veika taipogi yra pripažįstamas tarnybinės padėties panaudojimas ne tarnybos interesais arba ne pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai, kuriais viršijami suteikti įgaliojimai ar savivaliaujama⁷⁸. Tais atvejais, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo už kyšį atlieka nusikalstamą veiką, kaltininko veika turi būti kvalifikuojama kaip kyšininkavimo ir atitinkamos padarytos nusikalstamos veikos sutaptis. Jeigu kyšis, kurio vertė didesnė nei 1 MGL, priimamas, žadama ar susitariama jį priimti, taip pat reikalaujama ar provokuojama duoti kyšį už neteisėtą veikimą ar neveikimą, taikoma kvalifikuota kyšininkavimo sudėtis (BK 225 str. 2 d.). Jei už neteisėtą veikimą ar neveikimą priimamas mažesnis kaip 1 MGL vertės kyšis, taikoma baudžiamosios nusizengimo norma (BK 225 str. 4 d.). Svarbu pažymėti, jog kyšininkavimas siejamas su veikimu ar neveikimu vykdamas įgaliojimus. Vadinasi, jeigu tam tikrą naudą asmuo priima už veiksmus, kurie nesusiję su įgaliojimais, kyšininkavimo nėra⁷⁹.

Įstatymų leidėjas aprašydamas alternatyvias kyšininkavimo padarymo veikas, nurodo ir jų padarymo būdus – tiesiogiai arba netiesiogiai. Reikėtų paminėti, jog minėti būdai tiksliai atitinka Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos naudojamas formuluotes dėl veikų padarymo būdų⁸⁰. Tiesioginis kyšio priėmimas siejamas su veiksmais, kuomet kaltininkas pats asmeniškai be tarpininkų priima kyšį, pažada ar susitaria jį priimti, jo reikalauja ar provokuoja duoti. Netiesioginis – kai kyšis priimamas, pažadama ar susitariama jį priimti, jo

⁷⁷ Išnaša 70, p. 70 – 71.

⁷⁸ Išnaša 66.

⁷⁹ Išnaša 70, p. 68.

⁸⁰ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002 – 03 – 01, Nr. 23 – 853.

reikalaujama ar provokuojama arba paties kaltininko, bet užmaskuotais, akivaizdžiai nematomais būdais, arba ne jo paties, tačiau per tarpininkus⁸¹.

Šiame straipsnyje numatyta formali nusikaltimo sudėtis⁸². Įstatymų leidėjas nereikalauja pasekmių atsiradimo baudžiamajai atsakomybei kilti. Pačia bendriausia prasme kyšininkavimas laikomas baigtu nusikaltimu nuo bent vieno iš aukščiau minėtų alternatyvių veikų padarymo. Pažymėtina, kad kyšininkavimas laikomas baigtu nusikaltimu, kai kaltininkas pažada ar susitaria priimti arba pradeda reikalauti ar provokuoti duoti kyšį. Šiais atvejais reikšmės neturi tai, ar valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo gavo kyšį⁸³.

2.4 Subjektas

Nusikalstamos veikos subjektas – tai juridinis arba fizinis, sulaukęs baudžiamojo įstatymo nustatyto amžiaus ir pakaltinamas asmuo⁸⁴. Kyšininkavimo nusikaltimo subjektu yra juridinis ar fizinis asmuo, sulaukęs 16 metų, nors paprastai šių nusikaltimų subjektai, tai yra pareigūnai, būna sulaukę pilnametystės asmenys. Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 1 d. 3 p. nustato, kad į valstybės tarnautojo pareigas priimamas asmuo turi būti ne jaunesnis kaip 18 metų⁸⁵. Be šių bendrųjų požymių, kyšininkavimo subjektas turi turėti ir specialųjį, tai yra būti valstybės tarnautoju ar jam prilygintu asmeniu. Tam, kad asmuo būtų pripažintas valstybės tarnautoju, jis visų pirma turi turėti atitinkamą statusą – valstybės politiko, viešojo administravimo valstybės tarnautojo pagal Valstybės tarnybos įstatymą, oficialaus kandidato į normoje minėtas pareigas – arba dirbti šioje 230 straipsnyje nurodytoje tam tikroje institucijoje ar įstaigoje, be to, jis turi turėti atitinkamus įgaliojimus ar funkcijas, o oficialus kandidatas pretenduoti į atitinkamus įgaliojimus ar funkcijas. Taigi sąvoka „valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo“ plačiau paaiškinta LR BK 230 straipsnyje.

Minėto straipsnio pirmoje dalyje yra nurodoma, kas yra valstybės tarnautoju. Galima sakyti, kad valstybės tarnautojams priskiriamos tris kategorijos asmenų. Tai yra valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal valstybės tarnybos įstatymą, taip

⁸¹ PAKŠTAITIS, Laurynas. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p. 75.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 231 – 2007.

⁸³ Vilnius, išnaša 55, p. 164.

⁸⁴ Vilnius, išnaša 41, p. 185.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 45 – 1708.

pat kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.

Valstybės politikai – tai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka išrinkti ar paskirti į Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko, Seimo nario, Ministro Pirmininko, ministro, savivaldybės tarybos nario, savivaldybės mero, savivaldybės mero pavaduotojo pareigas⁸⁶. Detalizuotą valstybės politikų sąrašą pateikia Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas, kuriame iš Seimo narių išskiriami Seimo pareigūnai, kuriais laikomi Seimo Pirmininko pavaduotojai, Seimo opozicijos lyderis, komitetų ir nuolatinių komisijų pirmininkai ir jų pavaduotojai, pakomitečių pirmininkai, frakcijų pirmininkai⁸⁷.

Viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą, galiojusį iki 2002 m. liepos 1 dienos, tai valstybės tarnautojai, dirbantys valstybės ar savivaldybės institucijose ar įstaigose ir atliekantys įstatymų ir jų pagrindu priimtų teisės aktų nustatytas viešojo administravimo funkcijas, tai yra vykdomąją veiklą, skirtą valstybės ar vietos savivaldos institucijų aktams įgyvendinti bei nustatytoms viešosioms paslaugoms administruoti⁸⁸. Tačiau dabar galiojantis Valstybės tarnybos įstatymas, įsigaliojęs 2002 m. liepos 1 dieną, viešojo administravimo valstybės tarnautojo sąvokos neapibrėžia. Jame tik nurodyta, kad valstybės tarnautojas – tai fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis šio straipsnio 1 dalyje nurodytą viešojo administravimo veiklą⁸⁹. Atsižvelgiant į tai, jog ši sąvoka nėra apibrėžta ir yra neaiški, galima sutikti su nuomone, kad LR BK 230 straipsnio 1 dalis yra keistina, atsisakant viešojo administravimo valstybės tarnautojo sąvokos⁹⁰.

Trečia kategorija asmenų įvardijami kaip kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus. Valdžios atstovo sąvokos apibrėžimo nėra Valstybės tarnybos ar Viešojo administravimo įstatymuose. Tačiau Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis

⁸⁶ Išnaša 85.

⁸⁷ ČAIKOVSKI, Andžej. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams subjektas*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 50.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66 – 2130.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 45 – 1708.

⁹⁰ Išnaša 66.

Teismas vienoje iš baudžiamųjų bylų apibūdino, jog valdžios atstovo funkcijos prilyginamos viešojo administravimo įgaliojimams, kurių esmė yra duoti privalomus nurodymus tarnyboje nepavaldiems asmenims⁹¹. Taigi valdžios atstovo funkcijos yra asmens, atitinkama apimtimi dalyvaujančio įgyvendinant valstybės – įstatymų leidžiamąją, vykdomąją, teisminę – ar vietos valdžią arba kitas valstybės valdingas funkcijas, teisė savo kompetencijos ribose duoti privalomus nurodymus tarnybiškai nepavaldiems asmenims, įskaitant teisę priimti sprendimus dėl tokių asmenų⁹². Tokių asmenų pavyzdžiai galėtų būti Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo departamento vadovai, Valstybinės mokesčių inspekcijos inspektoriai, teisėjai, prokurorai ir daugelis kitų. Įvardinti asmenys turi teisę leisti pagal savo kompetenciją teisės aktus, teikti nurodymus pagal tarnybą nepavaldiems asmenims, tačiau tik konkrečiose srityse, kuriose jie dirba⁹³. Administracinių įgaliojimų turėjimo sąvoka taip pat nėra apibrėžta nei Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme, nei Viešojo administravimo įstatyme. Pastarasis įstatymas tik apibrėžia, jog viešasis administravimas – tai įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems norminiams teisės aktams įgyvendinti priimant administracinius sprendimus, teikiant įstatymų nustatytas administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą ir atliekant viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą⁹⁴. Taip pat įstatyme apibūdintas ir vidaus administravimas. Tai veikla, kuria užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas funkcionavimas (struktūros tvarkymas, dokumentų, personalo, turimų materialinių ir finansinių išteklių valdymas), kad jis galėtų atlikti viešąjį administravimą⁹⁵. Taigi atrodytų, kad administracinių įgaliojimų turėjimas turėtų apimti tiek viešą, tiek ir vidinį administravimą⁹⁶. Tačiau pagal Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, administracinių įgaliojimų turėjimas yra suprantamas kaip vidinis administravimas ir aiškintinas kaip asmenų veikla, kuria užtikrinamas valstybės ar vietos savivaldos konkrečios institucijos, įstaigos, tarnybos ar organizacijos savarankiškas funkcionavimas (struktūros tvarkymas, personalo valdymas, turimų materialinių – finansinių išteklių valdymas ir naudojimas, raštvedybos

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 809 – 2003.

⁹² Išnaša 87, p. 60.

⁹³ GRUODYTĖ, Edita. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2006, Nr. 7 (85).

⁹⁴ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77 – 2975.

⁹⁵ Išnaša 94.

⁹⁶ Išnaša 93.

tvarkymas), kad jos galėtų tinkamai vykdyti joms priskirtus viešojo administravimo ar kitos valstybinės veiklos uždavinius⁹⁷.

Oficialūs kandidatai į išvardytas pareigas, žiūrint istoriškai, kaip nusikalstamos veikos subjektai naujajame Baudžiamajame kodekse įvardinti pirmą kartą. Skirtingi Lietuvos Respublikos įstatymai numato, kas yra laikomi oficialiais kandidatai. Pagal rinkimų įstatymus, asmenys į renkamas pareigas tampa oficialiais kandidatais tik tada, kai Vyriausioji rinkimų komisija patikrina, ar jie atitinka teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir priima sprendimą įregistruoti konkretų asmenį kandidatu. Štai, pavyzdžiui, pagal Prezidento rinkimų įstatymą, pretendentai būti kandidatais į Respublikos Prezidentus kandidato į Respublikos Prezidentus statusą įgyja juos įregistravus kandidatais į Respublikos Prezidentus Vyriausiojoje rinkimų komisijoje ir paskelbus oficialaus leidinio „Valstybės žinios“ priede „Informaciniai pranešimai“ visų asmenų, įregistruotų kandidatais į Respublikos Prezidentus, sąrašą⁹⁸. Kitais atvejais, ne pagal rinkimų įstatymus, vienos procedūros nėra. Tai priklauso nuo konkrečiai pareigybei užimti keliamų reikalavimų ir potencialių kandidatų registravimo tvarkos. O oficialaus kandidato veiksmų vertinimas turi būti siejamas su tais įgaliojimais, kuriuos jis įgis užėmęs tas pareigas, į kurias kandidatuoja⁹⁹.

Pagal LR BK 230 straipsnio 2 ir 3 dalį, kyšininkavimo subjektais taip pat gali būti valstybės tarnautojui prilyginti asmenys. Pagal 2 – ają dalį valstybės tarnautojui pirmiausiai prilyginamas asmuo, turintis atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose. Taigi pagrindinis šios dalies skirtumas nuo pirmosios yra asmens darbo vieta, kuri yra ne Lietuvos Respublikoje¹⁰⁰. Tai pat šioje normoje nenurodomi jokie konkretūs įgaliojimai ar funkcijos, kurios turi turėti ar atlikti asmuo, o apsiribojama nuoroda apie „atitinkamų įgaliojimų“ turėjimą. Ši „atitinkamų įgaliojimų“ sąvoka gali būti aiškinama nevienareikšmiškai. Viena vertus, tai gali būti suprasta kaip tokie patys įgaliojimai, kaip nustatyti BK 230 straipsnio 1 d. Antra vertus, tai gali būti suprasta kaip tam tikri įgaliojimai, susiję su institucijos ar organizacijos veikla¹⁰¹. Minėti asmenys prie subjektų buvo priskirti siekiant suderinti LR BK su tarptautinės teisės aktų nuostatomis, o būtent su Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos bei JTO konvencija prieš korupciją, kurios įpareigoja valstybes nares numatyti

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 809 – 2003.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos prezidento rinkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 2 – 29.

⁹⁹ Išnaša 87, p. 71.

¹⁰⁰ Išnaša 93.

¹⁰¹ ČAIKOVSKI, Andžej. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams subjektas*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 96.

baudžiamą atsakomybę už kyšininkavimą užsienio valstybės tarnautojams, tarptautinių viešųjų bei viršnacionalinių organizacijų pareigūnams ar pagal pareiginius nuostatus sandomiems darbuotojams ir tarptautinių teisminių institucijų pareigūnams¹⁰².

Be to, valstybės tarnautojui taip pat prilyginamas ir oficialus kandidatas į pareigas užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje bei tarptautinėje teisminėje institucijoje. Šiuo atveju taip pat svarbiausia nustatyti, kada asmuo yra laikomas oficialiu kandidatu kiekvienu konkrečiu atveju.

Pagal 230 straipsnio 3-iąją dalį, į kyšininkavimo subjektų ratą taip pat patenka valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas. Mokslinėse publikacijose galima rasti keliamų abejonių dėl „darboviečių“ skirstymo į valstybinius ir nevalstybinius darinius. Yra manoma, kad toks skirstymas yra netikslingas, kadangi pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą visi juridiniai asmenys skirstomi į dvi kategorijas – viešuosius ir privačiuosius. Atsižvelgiant į tai, teigiama, jog logiškiau būtų tapačias sąvokas perkelti ir į Baudžiamąjį kodeksą, o nekurti tokių sąvokų, kaip „nevalstybinės įstaigos, įmonės ir organizacijos“, kadangi ir turinys šių sąvokų yra tapatus¹⁰³. Tačiau įstaigų, įmonių bei organizacijų skirstymas į valstybines ir nevalstybines yra vartojamas įvairiuose įstatymuose (pavyzdžiui Valstybės tarnybos įstatyme, Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatyme ir t.t.), taip pat, mano manymu, pripažintas ir vartojamas praktikoje. Todėl, manau, šių sąvokų įtvirtinimas ir Baudžiamajame kodekse yra pateisinamas. Civilinėje teisėje įmonė yra suprantama kaip susivienijimas, užsiimantis ūkine komercine veikla arba veikla, kuria siekiama naudoti jos steigėjams. Įstaiga – tai susivienijimas, vykdomas įstatymų nustatytas valstybės ar savivaldybės funkcijas, ar susivienijimas, veikiantis socialinio, švietimo mokslo, kultūros, sporto ar kitose panašiose srityse, kurio tikslas – tenkinti tam tikrus viešuosius interesus. Organizacija apibrėžiama kaip bet kuris kitas susivienijimas, skirtas jį sudariusių narių poreikiams tenkinti ir tikslams įgyvendinti¹⁰⁴. Asmuo dirba šio straipsnio prasme, jeigu tarp jo ir darbdavio yra sudaryta darbo sutartis, kas reiškia, kad yra darbuotojo ir darbdavio

¹⁰² Išnaša 66.

¹⁰³ GRUODYTĖ, Edita. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2006, Nr. 7 (85).

¹⁰⁴ MIKELĖNAS, Valentinas; ir BARTKUS, Gintautas; ir MIZARAS, Vytautas, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: antroji knyga, asmenys*. Vilnius, 2001, p. 94.

susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje nustatytą darbą, mokėti darbuotojui sulygtą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose aktuose, kolektyvinėje sutartyje ir šalių susitarimu¹⁰⁵.

Taip pat valstybės tarnautojui yra prilyginamas asmuo, kuris verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas. Civilinėje teisėje profesine veikla laikomas teikimas tam tikrų profesinių paslaugų, kurias turi teisę teikti tik specialų išsimokslinimą ir kvalifikaciją turintys asmenys: advokatai, auditoriai, architektai, gydytojai, notarai, makleriai, draudimo brokeriai ir panašiai¹⁰⁶. Profesinės veiklos skiriamaisiais požymiais galėtų būti tai, kad tokia veikla besiverčiantys asmenys paprastai turi turėti nustatytą leidimą verstis konkrečia veikla, bei tai, jog tokiai veiklai turėtų būti būdingas savarankiškumas – asmuo dažnai veikia savo vardu ir rizika¹⁰⁷. Taigi BK 230 straipsnio 3 d. prasme profesine veikla verčiasi tie asmenys, kurie paprastai ne pagal darbo sutartį vykdo, plėtoja specialaus pasirengimo reikalaujančių ir teisės aktuose specialiai reglamentuotą užsiėmimą, turėdami tam licenciją ar specialų leidimą ir išsilaikę kvalifikacinius egzaminus, išskyrus tuos asmenis, kurie atlieka technines funkcijas, iš esmės nesusijusias su juridiskai reikšmingais veiksmis¹⁰⁸.

Pagal minėto straipsnio trečią dalį, valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje, taip pat turi atitikti vieną iš šių alternatyvių požymių: turi turėti atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi turėti teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, arba turi teikti viešąsias paslaugas.

Administracinių įgaliojimų turėjimas, kaip jau anksčiau šiame darbe buvo minėta, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu yra suprantamas kaip vidinis administravimas, tai yra kaip veikla, kuria užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas funkcionavimas, kad jis galėtų atlikti viešąjį administravimą¹⁰⁹. Taigi

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002 – 06 – 26, Nr. 64 – 2569.

¹⁰⁶ Vilnius, išnaša 104, p. 23.

¹⁰⁷ GRUODYTĖ, Edita. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2006, Nr. 7 (85).

¹⁰⁸ ČAIKOVSKI, Andžej. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams subjektas*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 101.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77 – 2975.

atitinkami administraciniai įgaliojimai turėtų būti suprantami trejopai: pirma, kaip administraciniai įgaliojimai pavadiems asmenims; antra, kaip administraciniai įgaliojimai nepavaldiems asmenims, kurie paprastai taip pat gali būti vadinami viešojo administravimo įgaliojimais nepavaldiems asmenims; trečia, kitokie administraciniai įgaliojimai, susiję su viešojo administravimo veikla¹¹⁰.

Kitas iš alternatyvių požymių – turėjimas teisių veikti tos įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu. Kitaip sakant, tai fizinio asmens teisės sudaryti sandorius arba atlikti kitokius teisinę reikšmę turinčius veiksmus atstovaujant juridiniam asmeniui teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis tiek privatinės, tiek viešosios teisės srityse turėjimas¹¹¹. Tokias teises asmeniui gali suteikti teisės aktai ar atskiras įgaliojimas. Pagrindinis atvejis, kai asmuo turi teisę veikti juridinio asmens vardu, sietinas su ta aplinkybe, kad asmuo yra to juridinio asmens vadovas. Štai, pavyzdžiui, Viešųjų įstaigų įstatyme, taip pat ir Akcinių bendrovių įstatyme numatyta, kad viešosios įstaigos ar bendrovės vardu veikia ir sandorius sudaro vienasmenis valdymo organas – viešosios įstaigos ar bendrovės vadovas^{112, 113}. Bet kuriuo atveju, kad asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, reikia nustatyti ar jis turėjo teisę veikti įmonės, įstaigos ar organizacijos vardu.

Trečias iš alternatyvių požymių, kurį turi atitikti valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, dirbantis valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje, yra viešųjų paslaugų teikimas. Jis suprantamas kaip valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas, nesiekiant pelno. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys¹¹⁴. Esminis viešųjų paslaugų požymis yra tai, jog paslaugos yra teikiamos ne įmonės ar įstaigos viduje, o už jos ribų, tai yra tretiesiems asmenims¹¹⁵.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, kyšininkavimo subjektu gali būti ir juridinis asmuo. Pagal 1995 m. Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos 3-įjį straipsnį, valstybės narės turi reglamentuoti baudžiamąją atsakomybę asmenų, atsakingų už verslo subjektų veiklą, tai yra šių subjektų vadovų, asmenų, priimančių sprendimus arba vykdančių kontrolę, sukčiavimo veikas, kenkiančias Europos Bendrijų finansiniams

¹¹⁰ Išnaša 108, p. 102.

¹¹¹ Vilnius, išnaša 63, p. 123.

¹¹² Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 25 – 752.

¹¹³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123 – 5571.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77 – 2975.

¹¹⁵ Išnaša 93.

interesams, korupciją arba nešvarių pinigų plovimą¹¹⁶. Tačiau tarptautiniuose dokumentuose nenurodoma, koku būdu tokia atsakomybė turėtų būti sureguliuota. Vadinasi, atsakomybę turi nustatyti nacionalinis įstatymų leidėjas. LR BK 225 straipsnio 5 – oje dalyje ir yra numatyta juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą¹¹⁷.

Tačiau tam, kad juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, yra būtinos dvi pagrindinės sąlygos: 1) fizinis asmuo priėmė kyšį, pažadėjo ar susitarė jį priimti, reikalavo arba provokavo jį duoti, siekdamas naudos tam juridiniam asmeniui, kuriame jis dirba arba kuriam atstovauja; 2) kyšininkavimo kaltininką su juridiniu asmeniu turi sieti darbo santykiai ir dėl tų santykių jis turi įstatyme numatytus įgaliojimus juridinio asmens atžvilgiu arba kaltininkas yra įgaliotas atstovauti juridiniam asmeniui tam tikrais klausimais¹¹⁸. Tačiau tokia juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens baudžiamosios atsakomybės, kuris padarė, kurstė ar padėjo padaryti nusikalstamą veiką.

Taip pat reikėtų pažymėti, jog LR BK nenumato valstybės, valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos, taip pat tarptautinės viešosios organizacijos baudžiamosios atsakomybės. Civilinėje teisėje pastarosios yra laikomos juridiniais asmenimis¹¹⁹. Todėl nepaisant to, kad valstybės ar savivaldybės baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą ar kitas nusikalstamas veikas negalima, Lietuvos Respublikos įstatymai numato jų civilinę atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų darbuotojų, valstybės tarnautojų ar privačių asmenų, kurie atlieka valdžios funkcijas, neteisėtų veiksmų nepaisant, kad tie veiksmai buvo atlikti valstybės ar savivaldybės naudai ar interesais¹²⁰.

2.5 Subjektyvioji pusė

Subjektyvioji nusikaltimo pusė – tai subjektyvių požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir pasekmes, visuma¹²¹. Tai yra vidinė psichinė žmogaus elgesį nukreipianti, palydinti ir kontroliuojanti pusė¹²². Ją apibūdina kaltė, nusikaltimo padarymo motyvas bei tikslas.

¹¹⁶ Konvencija dėl Europos bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu // Valstybės žinios. 2004 – 07 – 20, Nr. 112 – 4178.

¹¹⁷ MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcija pagal Europos Sąjungos dokumentus ir kai kurie Lietuvos baudžiamojo teisinio reglamentavimo aspektai. *Teisė*, 2004, Nr. 50.

¹¹⁸ Išnaša 66.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000 – 09 – 06, Nr. 74 – 2262.

¹²⁰ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

¹²¹ Vilnius, išnaša 41, p. 200.

¹²² PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 113.

Kyšininkavimas yra tyčinis nusikaltimas, padaromas tik tiesiogine tyčia. Tam, kad gauti atlygį už veikimą ar neveikimą pasinaudojant savo tarnybine padėtimi, reikia veikti tyčia, be to, tiesiogine tyčia. Kaltininkas suvokia, kad nauda, kurią jis priima, sutinka, pažada priimti, reikalauja ar provokuoja duoti neteisėtą materialų ar nematerialų atlygį iš kyšio davėjo, yra neteisėtas atlygis už tam tikrų su valstybės tarnautojo padėtimi susijusių veiksmų atlikimą ar neatlikimą duodančio kyšį asmens interesais. Taip pat jis turi suprasti, kad tokiu savo elgesiu kėsina į normalią, teisinės valstybės siekį atitinkančią, efektyvią, autoritetinę, Konstitucijai ir įstatymams, taip pat kitiems teisės aktams neprieštaraujančią valstybės, savivaldybės įstaigų bei kitų institucijų, kuriose dirba ar į kurias oficialiai kandidatuoja valstybės tarnautojas prilygintas kaltininkas, veiklą¹²³. Kaltininkas suvokia ir tai, kad kyšio davėjas supranta, jog tam tikras vertybes už veiksmų atlikimą ar neatlikimą davėjo ar kito asmens naudai jis gauna neteisėtai¹²⁴. Taigi kaltininkas turi suvokti savo veikos pavojingumą ir turi norėti taip veikti ir gauti kyšį. Tais atvejais, kai nusikalstama veika padaroma pažadant priimti kyšį, ji yra padaroma ne tiek fiziniu, kiek intelekto aktu – pažadėjimu, davimo žodžio ateityje priimti kyšį. Asmuo suvokia, kad tam tikrais savo veiksmais pažada priimti kyšį už tam tikrą veiką ateityje ir žadėdamas nori priimti kyšį ateityje¹²⁵. Susitarimo atveju kaltininkas supranta, kad savo veiksmais su kitu asmeniu susitaria dėl kyšio priėmimo ateityje it tam tikros veikos už tą kyšį atlikimo ir nori taip veikti, tai yra susitarti, kad ateityje priimtų kyšį¹²⁶. Reikalaujant kyšio asmuo supranta, kad savo veiksmais reikalauja kyšio už savo veikimą ar neveikimą ir nori taip elgtis. O provokavimo atveju asmuo supranta, kad savo veiksmais provokuoja duoti kyšį už tai, ką gali atlikti tarnyboje bei padaryti žalą provokuojamojo asmens interesams ir nori taip veikti, tai yra provokuoti kyšį, kad jį priimtų¹²⁷.

Nusikaltimo padarymo motyvas yra suvoktos vidinės paskatos, kurios nulemia asmens pasiryžimą padaryti nusikaltimą, taip pat tai ta jėga, kuri asmenį veda į tikslą¹²⁸. Kyšininkavimo nusikaltimo atveju, kaltininko motyvai kvalifikavimui reikšmės neturi ir gali būti labai įvairūs. Dažniausiai kaltininko motyvai būna savanaudiški, tai yra tam tikros

¹²³ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

¹²⁴ Vilnius, išnaša 42, p. 291.

¹²⁵ PAKŠTAITIS, Laurynas. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 153.

¹²⁶ Išnaša 125, p. 155.

¹²⁷ Išnaša 125, p. 159.

¹²⁸ Vilnius, išnaša 80, p. 214.

materialios ar nematerialios naudos siekimas. Taip pat tai gali būti ir noras padėti kitiems asmenims – giminaičiams, draugams, kaimynams ir panašiai.

Nusikaltimo padarymo tikslas – tai asmens siekiai, susiję su nusikaltimo padarymu, priežastys dėl ko jis ėmėsi nusikalstamos veikos¹²⁹. Kyšininkavimo nusikaltimo tikslas yra nurodytas įstatyme, kas reiškia, jog tai yra privalomas subjektyviosios pusės požymis. Taigi visais atvejais darant kyšininkavimo nusikalstamą veiką, kaltininkas turi siekti tam tikro tikslo, o būtent – tam tikros neteisėtos ir nepagrįstos naudos sau ar kitiems kaltininko nurodytiems asmenims, tai yra savanaudiško tikslo¹³⁰. Be abejo, egzistuoja ir kitokia nuomonė. Teigiama, jog savanaudiškumas nėra būtinas kyšininkavimo sudėties požymis, nes galima įsivaizduoti situacijų, kai kaltininkas veikia nesavanaudiškai. Pavyzdžiui, priima pinigus norėdamas vėliau juos perduoti vaikų namams¹³¹. Tačiau realiame gyvenime vargu ar galima tokia situacija, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo nuspręstų daryti nusikaltimą iš altruistinių paskatų.

¹²⁹ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 186.

¹³⁰ Išnaša 66.

¹³¹ Išnaša 125, p. 160.

3. Kyšininkavimo atskyrimas nuo kitų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai

Baudžiamojo kodekso XXXIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams“ sudaro septyni straipsniai. Daugiausiai mokslinėje literatūroje yra aprašytas 225 str., numatantis baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą. Tuo tarpu kitos nusikalstamos veikos valstybės tarnybai nėra nagrinėjamos plačiau, literatūros bei mokslinių publikacijų apie šias veikas beveik nėra. Todėl tikslinga būtų išskirti pagrindinius bruožus, skiriančius kyšininkavimo nusikalstamą veiką nuo kitų nusikaltimų bei baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai – tarpininko kyšininkavimo, papirkimo bei piktnaudžiavimo.

Kyšininkavimo nusikalstama veika nuo tarpininko kyšininkavimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 226 straipsnyje pirmiausiai skiriasi pagal objektyviają nusikalstamos veikos pusę. Kaip minėta anksčiau, kyšininkavimas pasireiškia alternatyviomis veikomis - kyšio priėmimu, pažadėjimu priimti kyšį, susitarimu priimti kyšį, kyšio reikalavimu bei provokavimu duoti kyšį. Tuo tarpu tarpininko kyšininkavimo nusikalstama veika gali būti padaroma tik viena veika – pažadėjimu. O būtent, pažadėjimu paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų. Pažadėjimas gali būti įvairių formų: raštu, žodžiu, tam tikrais veiksmais ir panašiai. Tačiau reikia pabrėžti, kad, skirtingai nei kyšininkavimo atveju, kai pažadama priimti kyšį, čia pažadama paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą, organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį už kyšį.

Taip pat skiriasi kyšininkavimo ir tarpininko kyšininkavimo subjektai. Kaip minėta anksčiau, kyšininkavimo nusikalstamos veikos subjektu gali būti tik valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Tarpininko kyšininkavimo atveju subjektu yra bet kuris fizinis, 16 metų sulaukęs asmuo ar juridinis asmuo, kuris turi galimybę pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešėjai organizacijai, jų tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui daryti poveikį atitinkamai institucijai, įstaigai, organizacijai ar valstybės tarnautojui bei jam prilygintam asmeniui.

Pažymėtina, jog 226 str. numatytos tarpininko kyšininkavimo normos santykis su sukčiavimo norma gali būti glaudesnis nei su kyšininkavimo tais atvejais, kai tarpininkas

suklaidina potencialų papirkėją dėl savo įtakos institucijai ar asmeniui, kuri žadama paveikti. Šiuo atveju veika atitinka sukčiavimo požymius. O tarpininko kyšininkavimo norma taikoma tik tuomet, kai tikėtina kaltininko įtaka turėjo realų pagrindą, nebuvo sufalsifikuota.

227 straipsnyje nustatytas baudžiamoji atsakomybė už papirkimo nusikalstamą veiką. Ši veika yra glaudžiai susijusi su kyšininkavimu. Teigiama, jog atsakomybė už papirkimą šiame skyriuje nustatyta todėl, kad be šio nusikaltimo neįmanomas nusikaltimas valstybės tarnybai – kyšininkavimas, ir savo esme ši veika – tai specifinis būtinas bendrininkavimas priimant kyšį¹³². Tuo tarpu Europos Sąjungos teisėje kyšininkavimas, kaip tyčinė veikla pareigūno, kuris tiesiogiai arba trečiųjų asmenų tarpininkavimu reikalauja kokios nors naudos sau arba kitam asmeniui arba priima tokios naudos pažadą už veiksmus arba susilaikymą nuo jų savo veikloje arba atlieka savo funkcijas pažeisdamas oficialias pareigas, yra vadinamas pasyviaja korupcija, o papirkimas, kaip veika asmens, kuris tiesiogiai arba trečiųjų asmenų tarpininkavimu žada arba suteikia kokią nors naudą pareigūnui arba kitam asmeniui, siekdamas, kad šis pareigūnas neatliktų kokių nors veiksmų arba funkcijų, pažeidžiant oficialias pareigas, vadinamas aktyviaja korupcija¹³³. Šios dvi nusikalstamos veikos – kyšininkavimas bei papirkimas – kai naudos davėjas arba gavėjas yra asmuo, šios valstybės teisės priskiriamas prie asmenų, vykdančių oficialius uždavinius, įvairiai apibūdinamas: pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo ir panašiai, dar vadinamos tarnybine korupcija¹³⁴.

Tačiau šie du nusikaltimai yra skirtingi ir pirmiausiai juos galima atskirti pagal jų objektyviasias puses. Papirkimo atveju kaltininkas pasiūlo, pažada arba duoda kyšį, o kyšininkavime galima sakyti atvirkščiai – kaltininkas priima, pažada ar susitaria priimti kyšį, reikalauja ar provokuoja jį duoti. Tą kyšį papirkėjas pažada, siūlo ar duoda valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą veikimą ar neveikimą, vykdant įgaliojimu arba tarpininkui tų pačių rezultatų siekdamas. Kyšio pasiūlymas, pažadas duoti kyšį ar kyšio davimas tarpininkui gali reikšti tiek paties tarpininko papirkimą, kad šis paveiktų tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, tiek ir to tarnautojo ar jam prilyginto asmens papirkimą per tarpininką.

¹³² ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir BIELIŪNAS, Egidijus; ir DRAKŠIENĖ, A., et al. *Baudžiamoji teisė: specialioji dalis, 2 knyga*. Vilnius, 2001, p. 292.

¹³³ MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcija pagal Europos Sąjungos dokumentus ir kai kurie Lietuvos baudžiamojo teisinio reglamentavimo aspektai. *Teisė*, 2004, Nr. 50.

¹³⁴ MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcijos apibrėžimo problematika. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

Be to, skiriasi ir šių veikų subjektai. Papirkimo nusikalstamą veiką atlieka bet kuris fizinis 16 metų sulaukęs asmuo ar juridinis asmuo. Taigi čia subjektas nėra specialus. Galima būtų jį vadinti papirkėju, paperkančiu asmeniu, tuo tarpu kyšininkavimo nusikalstamos veikos, siekiant pabrėžti šių veikų subjektų skirtumus, kaltininką galima pavadinti paperkamuoju asmeniu. Be to, kyšininkavimo subjektu, skirtingai nei papirkimo, gali būti tiktai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Yra teigiama, jog papirkimas nėra nusikaltimas valstybės tarnybai tikraja tų žodžių prasme, nes šio nusikaltimo subjektui nebūtinai specialieji nusikaltimų valstybės tarnybai subjekto požymiai¹³⁵.

Svarbus požymis, leidžiantis atskirti kyšininkavimą nuo papirkimo, yra papirkimo nusikalstamos veikos tikslas. Kaltininkas tiesiogiai ar netiesiogiai siūlo, pažada ar duoda kyši siekdamas pageidaujamo paperkamo asmens veikimo ar neveikimo.

Dar vienas nusikaltimas valstybės tarnybai, kurį reikėtų skirti nuo kyšininkavimo yra 228 straipsnyje numatytas piktnaudžiavimas. Pagal pastarąjį straipsnį baudžiamojon atsakomybėn yra traukiamas valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiavęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus.

Pagrindiniai šių nusikalstamų veikų skirtumai yra jų objektyviosios pusės požymiai. Pirmiausias ir ryškiausias skirtumas yra veika – kyšininkavimas, kaip jau minėta, pasireiškia priėmimu, pažadėjimu, susitarimu priimti kyši, jo reikalavimu ar provokavimu. Piktnaudžiavimas savo ruožtu pasireiškia veika – piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi ar įgaliojimų viršijimu. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi – tai pasinaudojimas savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai interesais. Šios veikos mechanizmą sudaro tai, kad tarnautojas ar jam prilygintas asmuo išoriškai atlieka jam paskirtas pareigas, įgyvendina jam suteiktas teises ir pareigas, tačiau iš tikrųjų savo veikimu ar neveikimu pažeidžia tarnybos principus ir tikslus. Jo veikloje šiuo atveju dominuoja ne viešas, o asmeninis ar savanaudiškas interesas. Tuo tarpu įgaliojimų viršijimas – tai tokia situacija, kai tarnautojas ar jam prilygintas asmuo vykdo savo pareigas, tačiau atlieka veiksmus, kurių pagal savo kompetenciją neturėjo teisės atlikti. Įgaliojimų viršijimas padaromas tik neteisėtu veikimu. Paprastai tai būna veiksmai, priklausę kitų institucijų ar įstaigų kompetencijai; veiksmai, kuriems atlikti reikalingas specialus sprendimas ar leidimas, veiksmai, kurie nebuvo būtini ir kuriuos atlikti buvo galima tik įstatyme ar kitame teisės akte numatytais atvejais. Piktnaudžiavimo, kaip nusikaltimo, esmė yra ta, kad valstybės tarnautojas, nors formaliai

¹³⁵ Vilnius, išnaša 132, p. 292.

veikia kaip kompetentingas asmuo, tačiau iš tikrųjų jo veika yra nesuderinama su tarnybos interesais, nes ja pažeidžiami pagrindiniai valstybės tarnybos principai ir iškraipoma tarnybinės veiklos esmė, turinys, menkinamas konkrečios valstybinės institucijos ir pačios valstybės autoritetas.¹³⁶

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog kyšininkavimo atveju, skirtingai nei piktnaudžiavimo nusikalstamos veikos atveju, yra gaunamas tam tikras atlygis už valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiką. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija 2001 m. sausio 16 d. nutartyje Nr. 2K – 59/2001 yra išaiškinusi, kad:

„Bet koks valstybės pareigūno ar tarnautojo kyšio priėmimas yra kartu ir piktnaudžiavimas tarnyba. Kyšio priėmimo sudėtis yra specialioji norma piktnaudžiavimo tarnyba atžvilgiu. Yra nusistovėjusi taisyklė, kad esant bendrosios ir specialiosios normos konkurencijai veika paprastai kvalifikuojama pagal specialiąją normą. Pagal LR BK 228 straipsnį valstybės pareigūno ar tarnautojo veiksmai gali būti kvalifikuojami tik tuo atveju, jei piktnaudžiavimas tarnyba nesusijęs su materialaus atlygio už pareigūno ar tarnautojo veiką gavimu“.¹³⁷

Kitas svarbus požymis, neabejotinai leidžiantis skirti minėtas veikas, yra piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar įgaliojimų viršijimo padariniai. Tai yra didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Be to, šis požymis leidžia atskirti piktnaudžiavimą kaip nusikaltimą ir piktnaudžiavimą kaip drausminį nusižengimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš konsultacijų yra pasisakęs, kad turtinė žala šiuo atveju yra laikoma didelė, jei ji viršija 250 MGL dydžio sumą, o ar neturtinė žala yra didelė teismas turi spręsti įvertindamas visas konkrečios bylos aplinkybes¹³⁸. Be abejo, turi būti nustatytas ir priežastinis ryšis tarp minėtos veikos ir didelės žalos valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui.

Iš to išplaukia ir kitas skirtumas – piktnaudžiavimo nusikaltimas yra laikomas baigtu atsiradus minėtiems padariniams, tai yra materiali sudėtis. Tuo tarpu baudžiamajai atsakomybei už kyšininkavimą atsirasti nereikalaujama padarinių, taigi šiuo atveju bus formali nusikaltimo sudėtis.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 243/2007.

¹³⁷ RANDAKEVIČIENĖ, Irma. *Kasacinio teismo jurisprudencija: Baudžiamoji teisė 1995 – 2005*. Vilnius, 2006, p. 771.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų konsultacija „Dėl Baudžiamojo kodekso 321 – 1 str. taikymo“. *Teismų praktika*, 2002-02-08, Nr. 16.

Šias minėtas nusikalstamas veikas galima skirti ir pagal subjektyviosios pusės požymį – kaltės rūšį, kadangi piktnaudžiavimas yra padaromas tiesiogine ar netiesiogine tyčia. Tai yra valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo supranta, kad pasinaudoja savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai tikslais arba viršija savo įgaliojimus, numato, kad dėl to gali atsirasti didelė žala valstybei, tarptautinei viešėjai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, ir šios žalos nori arba nenori, bet sąmoningai leidžia jai atsirasti.

228 str. 2 dalyje yra numatyta kvalifikuota piktnaudžiavimo sudėtis. Pagal ją anksčiau paminėta veika turi būti padaryta siekiant turtinės ar kitokios asmeninės naudos. Taigi šis subjektyviosios pusės požymis, tai yra specialus tikslas, leidžia atskirti kyšininkavimo nusikalstamą veiką nuo piktnaudžiavimo kvalifikuoto nusikaltimo. Tačiau reikia pažymėti, jog šis požymis bus kvalifikuojančiu tik tuomet, jei padarytoje veikoje nėra kyšininkavimo požymių.

Pagal išvardintus požymius ir yra skiriama kyšininkavimo nusikalstama veika nuo kitų nusikaltimų valstybės tarnybai, tai yra tarpininko kyšininkavimo, papirkimo bei piktnaudžiavimo, kurios visos kartu apibūdina korupciją.

4. Kyšininkavimo traktuotė tarptautiniuose teisės aktuose

Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys darė, daro ir darys gana didelį poveikį Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintam kyšininkavimo teisiniam reguliavimui, kadangi pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Itin didelę reikšmę Lietuvos baudžiamajai teisei turi Europos Sąjungos bei Europos Tarybos teisės aktai. Europos Sąjungos teisės aktai yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, tokios teisės normos yra taikomos tiesiogiai ir turi viršenybę Lietuvos Respublikos įstatymams bei kitiems teisės aktams. Todėl yra svarbu aptarti Europos Sąjungos bei kitus svarbiausius tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius atsakomybę už kyšininkavimo nusikalstamas veikas.

Vienas pagrindinių Europos Sąjungos teisės aktų, skirtų kovai su korupcija, yra 1997 m. gegužės 26 d. Europos Sąjungos konvencija dėl kovos su korupcija, susijusi su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu. Lietuva šią Konvenciją ratifikavo 2004 m. vasario 12 d. įstatymu Nr. IX-2019¹³⁹. Šis įstatymas įsigaliojo 2004 m. gegužės 1 d., Lietuvai tapus Europos Sąjungos valstybe nare.

Konvencijos 2 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, jog tyčiniai pareigūno veiksmai, kai jis savo ar trečiojo asmens naudai tiesiogiai arba per tarpininkus prašo arba priima bet koki nepagrįstą atlygį, arba kai jis priima pažadą dėl tokio atlygio už teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą einant pareigas arba atliekant funkcijas, dėl kurio jis pažeidžia savo tarnybines pareigas, yra laikomi pasyviaja korupcija¹⁴⁰. Šiame Konvencijos straipsnyje iš esmės yra apibrėžiami pasyviosios korupcijos, kaip vienos iš nusikalstamų veikų, objektyvieji ir subjektyvieji požymiai.

Objektyviuosius požymius sudaro tam tikros veikos: tiesioginis ar netiesioginis nepagrįsto atlyginimo priėmimas ar prašymas jį duoti ir tokiu veikimu ar neveikimu, neatsižvelgiant į tai, ar jis teisėtas ar neteisėtas, pareigūnas pažeidžia savo tarnybines

¹³⁹ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies C punktu, ratifikavimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 67 – 2353.

¹⁴⁰ Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies C punktu // Valstybės žinios. 2004, Nr. 154 – 5601.

pareigas¹⁴¹. Šios nusikalstamos veikos dalyku yra straipsnyje nurodytas „nepagrįstas atlygis“. Europos Sąjungos konvencijos oficialaus komentaro 2.4 punkte nurodoma: „Bet kurios rūšies nauda (atlygis)“ – tai sąmoningai plati samprata, apimanti ne tik materialinius objektus (pinigus, brangenybes, visų rūšių prekes, suteiktas paslaugas), bet taip pat viską, kas gali rodyti netiesioginį interesą, pvz., korumpuoto asmens skolų padengimą, darbą jam priklausančioje nuosavybėje. Šis sąrašas nėra baigtinis, o gautos, reikalautos ir žadėtos naudos samprata apima visas materialios ar nematerialios naudos rūšis¹⁴². Pažymėtina, jog nėra reikalaujama valstybėms narėms kriminalizuoti veiką, kai kaltininkas priima atlygį jau po veikimo ar neveikimo, jei nebuvo išankstinio prašymo ar sutikimo¹⁴³. Be to, Konvencija nereikalauja kad kaltininko veiksmais būtų daroma ar grėstų žala Europos Bendrijų finansiniams interesams. Taigi šios nusikalstamos veikos sudėtis yra formali.

Kalbant apie subjektyvius požymius, pasyviaja korupcija yra pripažįstami tik tyčiniai pareigūno veiksmai¹⁴⁴. Šios nusikalstamos veikos subjektu laikomas pareigūnas. Konvencijos 1 straipsnyje nurodoma, jog pareigūnu laikomas Bendrijos ar nacionalinis pareigūnas, įskaitant bet kurį kitos valstybės narės valstybės pareigūną¹⁴⁵. Kalbant apie Lietuvą, Konvencija įpareigoja Lietuvos Respubliką BK nustatyti tokią teisinę reguliavimą, kad už pasyviają (ar aktyviają) korupciją būtų baudžiami Lietuvos valstybės tarnautojai (pareigūnai), kitų Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnai ir bet kurie Bendrijos pareigūnai, tačiau nenurodoma kokie asmenys turi būti pripažinti nacionaliniais pareigūnais (valstybės tarnautojais) pagal Europos Sąjungos valstybių teisės aktus¹⁴⁶.

Kitaip nei su nacionalinio pareigūno apibrėžimu, Konvencijoje aiškiai nurodyta kas yra laikoma Bendrijos pareigūnu. Juo yra pripažįstami įstaigų ar organizacijų, įstaigų pagal Europos Bendrijų steigimo sutartis nariai ir tokių įstaigų ar organizacijų darbuotojai, kurie yra pripažįstami pareigūnais ar kitais pagal sutartį dirbančiais tarnautojais¹⁴⁷. O taip pat bet kuris valstybių narių arba kurios nors viešosios ar privačiosios įstaigos ar organizacijos į

¹⁴¹ ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir MICKEVIČIUS, Darius; ir ŠVEDAS, Gintaras. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005, p. 158.

¹⁴² ČAIKOVSKI, Andžej. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

¹⁴³ Explanatory Report on the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union (Text approved by the Council on 3 December 1998) // OJ, 1998, C.391.

¹⁴⁴ Išnaša 140.

¹⁴⁵ Išnaša 140.

¹⁴⁶ Vilnius, išnaša 141, p. 158.

¹⁴⁷ Vilnius, išnaša 141, p. 159.

Europos Bendrijas laikinai dirbti komandiruotas asmuo, atliekantis Europos Bendrijos pareigūnų ar kitų tarnautojų funkcijoms lygiavertes funkcijas¹⁴⁸.

Be to, Konvencijos 6 straipsnis įpareigoja valstybes nares nustatyti baudžiamąją atsakomybę įmonių vadovams. O būtent, imtis tokių priemonių, kad įmonių vadovai ar kiti asmenys, turintys įgaliojimus priimti sprendimus įmonėje ar kontroliuoti jos veiklą, galėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal nacionalinėje teisėje nustatytus principus, kai pasyviosios korupcijos veiksmus atlieka jiems pavaldus įmonės vardu veikiantis asmuo.¹⁴⁹ Šiuo atveju yra reikalaujama nustatyti atsakomybę įmonės vadovų ar kitų asmenų, kurie turi įgaliojimus priimti sprendimus ar kontroliuoti jos veiklą, už vadinamąjį tarnybinį aplaidumą, kuris sudarė sąlygas kitiems asmenims padaryti veiksmus, laikomus pasyviosios korupcijos požymiais¹⁵⁰.

Taigi ši 1997 m. Europos Sąjungos konvencija dėl kovos su korupcija įpareigoja valstybes nares šiuos minėtus veiksmus, kurie apibūdina pasyviąją korupciją, pripažinti nusikalstamais ir imtis priemonių, kad už šios veikos atlikimą būtų baudžiama veiksmingomis, proporcingomis ir atgrasančiomis kriminalinėmis bausmėmis. Tai yra valstybių narių pareiga patikrinti, ar jų esami baudžiamieji įstatymai apima visas reikalaujamas asmenų kategorijas ir elgesio formas, o jei taip nėra, tai valstybių pareiga yra imtis priemonių, susijusių su vieno ar kelių jas atitinkančių nusikaltimų nustatymu¹⁵¹.

Kitas svarbus tarptautinis teisės aktas, skirtas kovai su korupcija, yra 1999 m. sausio 27 d. Europos Tarybos Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, kurią Lietuva ratifikavo 2002 m. sausio 25 d. įstatymu¹⁵². Konvencijos 3 straipsnis įpareigoja Europos Tarybos valstybes nares priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomas vietos valstybės pareigūnų pasyvusis kyšininkavimas¹⁵³.

Pažymėtinas šios nusikalstamos veikos dalykas – nepagrįstas atlygis. Ši sąvoka reiškia, kad suteikiami nepagrįsti atlygiai paprastai yra ekonominio pobūdžio, bet gali būti ir nematerialaus pobūdžio. Svarbu, kad kaltininkas (ar kiekvienas kitas asmuo, pvz., giminaitis)

¹⁴⁸ Išnaša 140.

¹⁴⁹ Išnaša 140.

¹⁵⁰ Vilnius, išnaša 141, p. 159.

¹⁵¹ Explanatory Report on the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union (Text approved by the Council on 3 December 1998) // OJ, 1998, C.391.

¹⁵² Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo // 2002, Nr. 23 – 851.

¹⁵³ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23 – 853.

atsiranda geresnėje pozicijoje negu buvo iki nusikaltimo padarymo ir kaltininkas neturi teisės į šią naudą. Tokie atlygiai gali pasireikšti pinigais, atostogomis, paskolomis, maistu ir gėrimais, greičiau sutvarkytu reikalu, geresnėmis perspektyvomis ir panašiai¹⁵⁴. Be to, tas nepagrįstas atlygis yra skirtas pačiam kaltininkui ar bet kuriam kitam asmeniui, kuris gali būti pvz., giminaitis, organizacija, kuriai kaltininkas priklauso ar politinė partija, kurios nariu yra pastarasis asmuo¹⁵⁵. Pats žodis „nepagrįstas“ turėtų būti suprantamas kaip teisėto pagrindo nebuvimas priimti atitinkamą atlygį.

Šio nusikaltimo objektyviąją pusę apibūdina veika, pasireiškianti keturiomis alternatyviomis veikomis: tiesioginiu ar netiesioginiu prašymu nepagrįsto atlygio, jo gavimu, pasiūlymo priimimu ar pažado priimimu dėl tokio atlygio. Prašymas gali pasireikšti bet kokia veika, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai leidžia asmeniui suprasti, jog jis turės „sumokėti“ už atitinkamą veikimą ar neveikimą. Gavimas tuo tarpu gali pasireikšti tiesioginiu kyšio paėmimu paties kaltininko ar kito asmens (sutuoktinio, kolegos, organizacijos ar politinės partijos ir panašiai). Svarbiausia, kad tas gavimas rodytų valstybės pareigūno valią priimti tą nepagrįstą atlygį. Tačiau pagal šią konvenciją nelaikomas nusikaltimu atlygio gavimas po tam tikro valstybės pareigūno veikimo ar neveikimo, jei prieš tai nebuvo siūlymo, prašymo ar sutikimo priimti minėtą nepagrįstą atlygį¹⁵⁶.

Nagrinėjant subjektyviuosius pasyvaus kyšininkavimo nusikalstamos veikos požymius, pažymėtina, jog Konvencijos 3- iame straipsnyje tiesiogiai pasakyta, jog ši veika gali būti padaroma tik tyčiniaus valstybės pareigūno veiksmais. Šio nusikaltimo subjektas yra valstybės pareigūnas, kuriuo yra laikomas pareigūnas, valstybės tarnautojas, meras, ministras arba teisėjas, kaip šie terminai apibrėžiami tos valstybės, kurioje atitinkamas asmuo vykdo minėtas funkcijas, nacionalinėje teisėje ir kaip yra taikomi tos valstybės baudžiamojoje teisėje. O sąvoka „teisėjas“ apima prokurorus, ir teismines pareigas einančius asmenis¹⁵⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Tarybos konvencija įpareigoja valstybes nares priimti reikiamus teisės aktus, kad pagal nacionalinę teisę už korupcinius veiksmus baudžiamojon atsakomybėn būtų traukiami ir asmenys, esantys vietos viešųjų susirinkimų nariais, užsienio valstybių pareigūnais, užsienio viešųjų susirinkimų nariais, viešosios tarptautinės ar viršnacionalinės organizacijos ar institucijos, kurios narė yra Šalis, pareigūnu ar kitu pagal

¹⁵⁴ ČAIKOVSKI, Andžej. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

¹⁵⁵ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 02 20], prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/173.htm>> .

¹⁵⁶ Išnaša 155.

¹⁵⁷ Išnaša 153.

pareiginius nuostatus samdomu darbuotoju ir bet kuriuo kitu į tą organizaciją paskirtu arba ne asmeniui, kuris vykdo funkcijas, atitinkančias tas, kurias vykdo minėti pareigūnai ar samdomi darbuotojai. O taip pat, kad baudžiamojon atsakomybėn būtų traukiami teismines pareigas einantys asmenys arba bet kokio tarptautinio teismo, kurio jurisdikciją priima Šalis, pareigūnai¹⁵⁸.

Be to, Konvencijos 8 straipsnis įpareigoja valstybes nares pripažinti baudžiamuoju nusikaltimu privataus sektoriaus subjektams vadovaujančių ar juose bet kokias pareigas einančių asmenų tyčinius veiksmus komercinės veiklos eigoje, kai tie asmenys tiesiogiai ar netiesiogiai prašo arba gauna bet koki nepagrįstą atlygį ar pažadą dėl tokio atlygio, arba kai jie priima pasiūlymą ar pažadą dėl tokio atlygio, skirto jiems patiems ar bet kuriam kitam asmeniui, už pažeidžiant savo pareigas atliekamą veiksmą ar neveikimą¹⁵⁹. Sąvoka „komercinė veikla“ reiškia, kad ši norma neapims pelno nesiekiančias veiklas, kurias vykdo organizacijos ar tam tikri asmenys, pvz., asociacijos. Taip yra todėl, kad minėta norma yra siekiama susikoncentruoti į labiausiai pažeidžiamą sektorių, tai yra komercinę veiklą. Sąvoka „komercinė veikla“ turi būti suprantama plačiai: ji apims bet kokią komercinę veiklą, tokią kaip prekyba ar paslaugas, įskaitant ir viešąsias paslaugas (transporto, telekomunikacijų paslaugas ir pan.)¹⁶⁰.

Šios veikos subjektu yra privataus sektoriaus subjektams vadovaujantys ar juose bet kokias pareigas einantys asmenys. Ši sąvoka taip pat turėtų būti suprantama plačiai, nes apima ne tik darbdavio – darbuotojo santykius, bet ir kitokio tipo santykius, kaip antai partnerių, advokato ir kliento ir kitus santykius, kai nėra sudaroma darbo sutartis. Kalbant apie įmones, šį sąvoka apima ne tik darbuotojus, bet ir visų lygių vadovus, įskaitant valdybos narius, išskyrus akcininkus. Tuo tarpu „privataus sektoriaus“ sąvoka apima kompanijas, įmones ir kitus subjektus, kurie visiškai ar iš dalies priklauso privatiems asmenims¹⁶¹. Taigi šiame straipsnyje įtvirtinta pareiga valstybėms kyšio priėmimo subjektais pripažinti tuos asmenis, kurie eidami bet kurias pareigas vadovauja privataus sektoriaus įmonei ar joje dirba.

Europos Tarybos konvencijos 18 straipsnis nustato pareigą valstybėms už korupcinius nusikaltimus baudžiamojon atsakomybėn traukti juridinius asmenis¹⁶². Būtent šios Konvencijos ratifikavimas Lietuvoje 2002 m. lėmė, kad pirmą kartą per visą LR baudžiamųjų

¹⁵⁸ Išnaša 153.

¹⁵⁹ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23 – 853.

¹⁶⁰ Išnaša 155.

¹⁶¹ Išnaša 155.

¹⁶² Išnaša 155.

įstatymų egzistavimo laikotarpį LR Baudžiamajame kodekse buvo nustatyta juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė ir tai įvyko tų pačių metų sausio mėnesį, dar galiojant senajam Baudžiamajam kodeksui¹⁶³. Tačiau pažymėtina, kad nors minėtas Konvencijos straipsnis įpareigoja nustatyti baudžiamąją juridinių asmenų atsakomybę už aktyvųjį kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir pinigų plovimą, nėra numatyta pareiga kriminalizuoti juridinių asmenų pasyviojo kyšininkavimo nusikalstamas veikas.

Dar vienas svarbus dokumentas, skirtas kovai su korupcija, yra Europos Sąjungos teisės aktas – 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje. Šis Europos Sąjungos Tarybos sprendimas, kaip jo paties 9 straipsnyje nurodyta, valstybių narių nacionalinėse teisėse turėjo būti įgyvendintas iki 2005 m. liepos 22 d.¹⁶⁴ Sprendime, kaip ir anksčiau aptartose konvencijose, yra apibrėžiama, kas yra pasyvioji korupcija, nurodant jos objektyviąją ir subjektyviąją puses ir įpareigojant valstybes imtis būtinų priemonių, kad nurodyta veika būtų laikoma baudžiamuoju nusikaltimu.

Pažymėtina, kad apibrėžiant pasyviosios korupcijos privačiame sektoriuje objektyviuosius požymius, šie požymiai daugeliu aspektų sutampa su veiksmis, kurie apibūdina pareigūnų (nacionalinių ar Bendrijos) pasyviąją korupciją¹⁶⁵. Tiek pareigūnų pasyviosios korupcijos, tiek pasyviosios korupcijos privačiame sektoriuje veika pasireiškia tiesioginiu ar netiesioginiu nepagrįsto atlygio prašymu, priėmimu ar pažado priėmimu dėl tokio nepagrįsto atlygio. O štai Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos, pasyvioji korupcija gali būti padaroma ir dar viena veika – pasiūlymo priėmimu dėl tokio atlygio, tačiau tai nėra esminis skirtumas.

Taip pat pažymėtina, kad visi minėti tarptautiniai teisės aktai vartoja tą pačią sąvoką „nepagrįstas atlygis“, kuri, kaip jau minėta, apima ne tik materialaus pobūdžio, tiek ir nematerialaus pobūdžio naudą. Svarbu, kad kaltininkas (ar kiekvienas kitas asmuo, pvz., giminaitis) atsiranda geresnėje pozicijoje negu buvo iki nusikaltimo padarymo ir kaltininkas neturi teisės į šią naudą. Atkreiptinas dėmesys, kad 2007 m. birželio 18 d. Europos Sąjungos Tarybos komisijos pranešime pabrėžiama, jog Lietuva ir kitos keturios valstybės narės,

¹⁶³ ABRAMAVIČIUS, Armanas. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

¹⁶⁴ Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje // 2004 Specialusis leidimas. 2004, Nr. 1.

¹⁶⁵ ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir MICKEVIČIUS, Darius; ir ŠVEDAS, Gintaras. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005, p. 160.

numatydamos baudžiamąją atsakomybę už pasyviają korupciją, nenumatė nusikaltimo dalyku nematerialių vertybių¹⁶⁶.

Palyginus požymius, apibūdinančius pareigūnų pasyviają korupciją, ir požymius, apibūdinančius pasyviają korupciją privačiame sektoriuje, matyti, kad pasyviosios korupcijos privačiame sektoriuje atvejais kitaip yra apibūdinama tai, už ką yra priimamas, prašomas ar žadamas nepagrįstas atlygis¹⁶⁷. Šio Tarybos sprendimo atveju jis yra gaunamas tam, kad būtų atliktas ar neatliktas koks nors veiksmas nusižengiant savo pareigoms, einant bet kurias pareigas vadovaujant ar dirbant privataus sektoriaus įmonėje. Be to, skirtingai nei Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, minėtos veikos turi būti laikomos baudžiamuoju nusikaltimu ir darbo veiklai pelno nesiekiančiose įmonėse, kaip tai nurodyto 2 straipsnio 2 dalyje¹⁶⁸. Taip pat šiame Tarybos pamatiniame sprendime skiriasi pasyviosios korupcijos subjektas. Juo yra ne pareigūnas, o asmuo, kuris dirbdamas privačioje įmonėje eina vadovaujamas ar bet kurias kitas pareigas ir jis nepagrįstą atlyginimą priima, jo prašo ar jį žada priimti už kokio nors veiksmo atlikimą ar neatlikimą pažeidžiant savo pareigas. Kaip minėta anksčiau, nei Europos Sąjungos Konvencija dėl kovos su korupcija, nei Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos neįpareigoja valstybes nustatyti baudžiamąją atsakomybę už pasyviają korupciją juridiniams asmenims. O štai šis Pamatinis sprendimas, skirtingai nei minėtos konvencijos, įpareigoja kiekvieną valstybę narę imtis reikiamų priemonių užtikrinti, kad juridiniai asmenys galėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn už pasyviosios korupcijos nusikalstamas veikas, kurias jų naudai padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar kaip juridinio asmens organo dalis, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje turėjo įgaliojimus atstovauti juridinį asmenį arba priimti sprendimus jo vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Tiek ši 5 straipsnio norma, tiek ir kitų dviejų dalių normos beveik pažodžiui buvo perkeltos į Lietuvos nacionalinę teisę ir įtvirtintos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje. O minėtame Europos Sąjungos Tarybos komisijos pranešime pabrėžiama, kad tik penkios šalys, tame tarpe ir Lietuvos Respublika, pilnai perkėlė šio straipsnio normą į nacionalinę teisę¹⁶⁹.

Atkreiptinas dėmesys į Europos Sąjungos pamatinio sprendimo 1 straipsnį, kuriame yra apibrėžiama, kaip nacionalinėje teisėje pasyviosios ar aktyviosios korupcijos atvejais

¹⁶⁶ Report from the Commission to the Council based on Article 9 of the Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector. Brussels, 18.6.2007, p. 6.

¹⁶⁷ Vilnius, išnaša 165 p. 160.

¹⁶⁸ Išnaša 164.

¹⁶⁹ Išnaša 166, p. 8.

turėtų būti suprantama formuluotė „pareigos pažeidimas“. Ši sąvoka turėtų apimti bent bet kokį nelojamų elgesį, sudarantį įstatymuose numatytų pareigų pažeidimą, arba atitinkamais atvejais profesinių taisyklių ar nurodymų pažeidimą, taikomų asmeniui, einančiam bet kurias pareigas, vadovaujančiam ar dirbančiam privataus sektoriaus įmonėje¹⁷⁰. Kitaip tariant, pasyviosios korupcijos atveju asmens, kuris dirbdamas privačioje įmonėje, prašo, priima ar žada priimti nepagrįstą atlyginimą, veiksmai laikomi nusikaltimais, jei tokiais veiksmais yra bent pažeidžiamos įstatyme nustatytos pareigos arba tam tikros profesinės taisyklės ar nurodymai, kurie irgi turi būti išreikšti tam tikruose teisės aktuose ar dokumentuose¹⁷¹.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į Pamatinio sprendimo 2 straipsnio 3 dalį. Pagal ją valstybė narė gali pareikšti, kad ji baudžiamuoju nusikaltimu pasyviają korupciją privačiame sektoriuje laiko tik tada, kai ji yra susijusi arba galėtų būti susijusi su konkurencijos iškreipimu parduodant prekes ar komercines paslaugas¹⁷². Tačiau Lietuva šia galimybe nepasinaudojo, kadangi korupcija yra pavojinga ir kitose privataus verslo srityse, ne tik prekių pardavimo ar komercinių paslaugų teikimo rinkoje.

Svarbu paminėti ir 1995 m. liepos 26 d. Konvenciją dėl Europos Bendrijų finansinių interesų, kurios 1996 m. rugsėjo 27 d. Protokolas, parengtas vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, pirmą kartą Europos Sąjungos, taip pat viso Europos regiono bendradarbiavimo istorijoje apibrėžė korupcines veikas¹⁷³. 1997 m. birželio 19 d. buvo priimtas ir Antras protokolas, kuris numatė juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę. Šią Konvenciją ir jos protokolus Lietuva ratifikavo 2004 m. vasario 12 d. įstatymu Nr. IX-2021¹⁷⁴.

Protokolo 2 straipsnis pasyviają korupciją apibrėžia kaip tyčinius pareigūno veiksmus, kai jis savo ar trečiojo asmens naudai tiesiogiai arba per tarpininkus prašo arba priima bet kokį nepagrįstą atlygį už neteisėtą veikimą ar neveikimą einant pareigas arba vykdant funkcijas, dėl kurio jis neįvykdo savo tarnybinių pareigų¹⁷⁵. Atkreiptinas dėmesys, jog Konvencija reikalauja žalos – tai yra pareigūnas minėtus veiksmus turi atlikti kenkdamas

¹⁷⁰ Išnaša 164.

¹⁷¹ Išnaša 165, p. 161.

¹⁷² Išnaša 164.

¹⁷³ ČAIKOVSKI, Andžej. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, ir jos protokolų, parengtų vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, ratifikavimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 67 – 2354.

¹⁷⁵ Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu.

ar galėdamas pakenkti Europos Bendrijų finansiniams interesams. Lyginant su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu galima daryti išvadą, jog Baudžiamąjį kodeksą kriminalizavimo apimtis yra platesnė, nei reikalavimai, Protokolo nustatyti valstybėms narėms, nes jame nenumatyta neigiamų padarinių ar jų atsiradimo galimybės dėl „kyšio“ priėmimo¹⁷⁶.

Lyginant šios Konvencijos Protokolo bei 1997 m. Europos Sąjungos konvencijos dėl kovos su korupcija subjekto – pareigūno – sampratą, akivaizdu, jog abi jos apima tas pačias subjektų grupes: pareigūnus, įdarbintus pagal sutartį, kitus darbuotojus pagal „EB darbuotojų nuostatus“ arba „kitų asmenų įdarbinimo EB tarnyboje sąlygas“, taip pat asmenis, deleguotus į Europos Bendrijas valstybių narių arba kitų valstybės ar privačių institucijų, kurie vykdo dviejų pirmų grupių funkcijas. Be to, nei Protokole, nei Konvencijoje dėl kovos su korupcija nėra pareigūnų sąvokos apibrėžimų, ją apibrėžia valstybių narių nacionalinė teisė¹⁷⁷. Pagal Konvencijos 3 straipsnio nuostatas (į šį straipsnį daroma nuoroda Pirmojo protokolo 7 straipsnyje) valstybėse narėse reikia reglamentuoti baudžiamąją atsakomybę asmenų, atsakingų už verslo subjektų veiklą, tai yra šių subjektų vadovų, asmenų, priimančių sprendimus arba vykdančių kontrolę, už jų korupciją, tai yra ir už pasyviosios korupcijos veiksmus. Tačiau nėra nurodoma, koku būdu ši atsakomybė turi būti sureguliuota, vadinasi, atsakomybę turi būti nustatyti nacionalinis įstatymų leidėjas¹⁷⁸. Pažymėtina, kad pagal šios Konvencijos Antrąjį protokolą, kaip ir pagal Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos, nėra nustatytas įpareigojimas už pasyviają korupciją baudžiamajon atsakomybėn traukti juridinių asmenų.

Atkreiptinas dėmesys ir į 2003 m. spalio 31 d. Jungtinių Tautų Konvenciją prieš korupciją, kuri įsigaliojo 2005 gruodžio 14 d. Šią Konvenciją Lietuva ratifikavo 2006 m. gruodžio 5 d. įstatymu Nr. X – 943¹⁷⁹. Konvencija reguliuoja korupcijos nusikalstamų veikų prevenciją, jos kriminalizaciją, tarptautinį bendradarbiavimą.

Jos 15 straipsnis įpareigoja Konvencijos šalis nustatyti baudžiamąją atsakomybę už valstybės pareigūnų kyšininkavimą, tai yra valstybės pareigūno tiesioginį ar netiesioginį prašymą arba priėmimą bet kokio nepagrįsto atlygio, skirta jam pačiam ar kitam asmeniui ar

¹⁷⁶ MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcija pagal Europos Sąjungos dokumentus ir kai kurie Lietuvos baudžiamąjį teisinio reglamentavimo aspektai. *Teisė*. 2004, Nr. 50.

¹⁷⁷ Išnaša 176.

¹⁷⁸ Išnaša 176.

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją ratifikavimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 136 – 5144.

subjektui už jo veikimą arba neveikimą vykdant savo oficialias pareigas¹⁸⁰. Taip pat valstybė įpareigoja baudžiamojon atsakomybėn už minėtą veiką traukti ir užsienio valstybės pareigūnus bei viešųjų tarptautinių organizacijų pareigūnus. Kaip matyti, šioje Konvencijoje pasyviosios korupcijos, arba kyšininkavimo, sudėtis šiek tiek siauresnė nei mano jau nagrinėtose konvencijose. Šiuo atveju objektyvioji pusė pasireiškia tik dvejomis veikomis – prašymu ar priėmimu. Pažymėtina, kad valstybės pareigūnų kyšininkavimo apibrėžime nėra nurodyta, jog tai turi būti tyčinė veika. Tuo tarpu užsienio valstybės pareigūnų bei viešųjų tarptautinių organizacijų pareigūnų kyšininkavimo atveju yra reikalaujama, kad tai būtų tyčinė veika. Konvencija taip pat įpareigoja valstybes nustatyti baudžiamąją atsakomybę ir bet kokio asmens, vadovaujančio privataus sektoriaus subjektui arba einančio jame bet kokias pareigas, už jo tiesioginį ar netiesioginį prašymą arba priėmimą bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kuriam kitam asmeniui, siekiant jo veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas.

Jungtinių Tautų konvencijoje atskirai yra aptariama juridinių asmenų atsakomybė. Valstybės, šios Konvencijos šalys, įpareigojamos atsakomybėn juridinius asmenis traukti už visus Konvencijoje minimus nusikaltimus, taip pat ir pasyviąją korupciją. Pabrėžiama, jog juridinių asmenų atsakomybė gali būti tiek baudžiamoji, tiek civilinė, tiek ir administracinė.

Pažymėtina, ši Konvencija valstybės pareigūno sąvoką išskiria į tris grupes. Juo yra bet kuris asmuo, einantis bet kokias skiriamas ar renkamas, nuolatinės ar laikinas, apmokamas ar neapmokamas pareigas valstybės, šios Konvencijos Šalies, įstatymų leidžiamosios, vykdomosios, administracinės ar teisminės valdžios institucijoje, nepaisant to asmens einamų pareigų viršenybės, taip pat bet kuris kitas asmuo, vykdantis viešąsias funkcijas, įskaitant tokias funkcijas viešojoje įstaigoje ar valstybės įmonėje, arba teikiantis viešąsias paslaugas, kaip tai apibrėžta valstybės, šios Konvencijos Šalies, nacionalinėje teisėje ir kaip tai taikoma valstybės, šios Konvencijos Šalies, atitinkamoje nacionalinės teisės srityje, ir bet kuris kitas asmuo, valstybės, šios Konvencijos Šalies, nacionalinėje teisėje apibrėžiamas kaip „valstybės pareigūnas“¹⁸¹.

Paminėtina ir 2000 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, skatinanti šalių bendradarbiavimą siekiant užkirsti kelią

¹⁸⁰ Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją // Valstybės žinios. 2006, Nr. 136 – 5145.

¹⁸¹ Išnaša 180.

tarptautiniam organizuotui nusikalstamumui. Lietuva ją ratifikavo 2002 m. kovo 19 d. įstatymu Nr. IX – 794¹⁸².

Minėtos Konvencijos 8 straipsnis įpareigoja valstybes nustatyti baudžiamąją atsakomybę tiek už aktyviają korupciją, tiek ir už kyšininkavimą, kuris apibūdinamas kaip kurstymas suteikti neteisėtą atlygį ar tokio atlygio, skirto pačiam pareigūnui ar kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui, priėmimas, tiesiogiai ar netiesiogiai siekiant, kad valstybės pareigūnas, eidamas tarnybines pareigas, atliktų kokį nors veiksma ar nuo jo susilaikytų¹⁸³. Taigi skirtingai nei kitos mano minėtos konvencijos, ši Jungtinių Tautų Konvencija įpareigoja šalis nusikaltimu laikyti ir kurstymą duoti kyšį. Tačiau kiti sudėties požymiai yra tapatūs minėtų konvencijų pasyviosios korupcijos požymiams, pvz., nepagrįstas atlygis, kaip dalykas, minimas visuose kyšininkavimo apibrėžimuose, taip pat priėmimas atlygio, skirto pačiam pareigūnui ar kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui. Čia kaip ir kitose konvencijose nerandame „valstybės pareigūno“ sąvokos apibrėžimo, tai palikta apibrėžti nacionalinei šalies teisei. Konvencijos 10 straipsnis, numatantis juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, toks pat kaip ir Konvencijoje prieš korupciją, tik šiuo atveju dar minima juridinių asmenų atsakomybė už dalyvavimą sunkiuose nusikaltimuose, kuriuose dalyvauja organizuota nusikalstama grupė. Todėl, manau, daug svarbesnė ir reikšmingesnė tarptautiniu mastu yra anksčiau nagrinėta Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją, skirta kovai su korupcinėmis nusikalstamomis veikomis. Be to, visi Jungtinių Tautų dokumentai įtvirtina nuostatą, jog korupcija yra reiškiny, egzistuojantis tiek viešame, tiek privačiame sektoriuje, jo subjektu gali būti tiek valstybės tarnautojas, tiek privataus sektoriaus darbuotojas, turintis tam tikrus įgaliojimus¹⁸⁴.

Apibendrinant galima pasakyti, jog Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso kyšininkavimo nusikalstamos veikos reglamentavimas iš esmės atitinka minėtų Europos Sąjungos, Europos Tarybos bei Jungtinių Tautų Organizacijos teisės aktų nuostatas tiek kalbant apie objektyvius požymius, tiek ir subjektyvius.

¹⁸² Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ratifikavimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51 – 1929.

¹⁸³ Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą.

¹⁸⁴ GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

5. Kyšininkavimo traktuotė užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Kyšininkavimo nusikalstamos veikos įvairiose šalyse yra reglamentuojamos skirtingai. Tam įtaką daro šalių istorinė raida, vyraujanti santvarka, tarptautiniai įsipareigojimai ir daugybė kitų faktorių. Tikslinga panagrinėti skirtingų šalių kyšininkavimo traktavimą įstatymuose, todėl toliau bus aptartas kyšininkavimo reglamentavimas kontinentinės teisės sistemos šalių, tokių kaip Latvijos, Estijos, Švedijos, Prancūzijos bei Vokietijos, o taip pat anglo - saksų teisės sistemos šalių – Anglijos, Airijos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei Kanados įstatymo lygmens baudžiamuosiuose teisės aktuose.

Visos minėtos kontinentinės teisės sistemos valstybės baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimo nusikaltimą yra nustatčiusios savo baudžiamuosiuose kodeksuose (išskyrus Latviją, kur šis aktas komentatorių bei Baudžiamojo įstatymo įsigaliojimo laiko ir tvarkos įstatyme vadinamas Baudžiamuoju įstatymu¹⁸⁵), tačiau skirtinguose skyriuose. Štai, pavyzdžiui, Estija už šią veiką atsakomybę yra nustatčiusi aštuntajame skyriuje „Kriminaliniai pareiginiai nusikaltimai“,¹⁸⁶ Švedija – dvidešimtajame skyriuje, numatančiame piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimus,¹⁸⁷ Vokietija – trisdešimtajame skyriuje „Nusikaltimai valstybės tarnybai“¹⁸⁸, o Prancūzija skyriuje, numatančiame baudžiamąją atsakomybę už valstybės pareigūnų nusikaltimus prieš valdymo sistemą¹⁸⁹. Todėl galima išskirti Latviją, Estiją bei Vokietiją, kurios, kaip ir Lietuva, kyšininkavimą priskiria prie nusikaltimų valstybės tarnybai.

Paminėtina, jog tik Latvijos baudžiamasis įstatymas bei Vokietijos baudžiamasis kodeksas numato atskirų straipsnių pavadinimus ir kyšininkavimo veikas kriminalizuojantys straipsniai abiejuose kodeksuose pavadinti „Kyšio priėmimas“ atitinkamai 320 straipsnis ir 332 straipsnis. Estijoje baudžiamoji atsakomybė už šią nusikalstamą veiką numatyta

¹⁸⁵ The Criminal Law of Latvia [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.ttc.lv/New/1v/tulkojumi/E0032.doc>>.

¹⁸⁶ Estonian Criminal Code [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/text/en/X30022K5.htm>>.

¹⁸⁷ The Swedish Penal Code [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://wings.buffalo.edu/law/bclc/sweden.pdf>>.

¹⁸⁸ German Criminal Code [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/>>.

¹⁸⁹ Penal Code of France [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=33>>.

Baudžiamojo kodekso 160 straipsnyje, Prancūzijoje – jos Baudžiamojo kodekso 435 – 11 straipsnyje.

Nagrinėjant šio nusikaltimo sudėtį, objektą galima nustatyti pagal skyrių, kuriuose įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už kyšio priėmimą, pavadinimus. Todėl galima daryti išvadą, jog Latvijos baudžiamojo įstatymo, Estijos bei Vokietijos ir Švedijos baudžiamųjų kodeksų reglamentuojamas kyšininkavimas turi vienodą objektą, tai yra valstybės tarnybą. O pagal Prancūzijos baudžiamąjį kodeksą kyšininkavimo nusikalstamos veikos objektu yra valdymo sistema.

Minėtose šalyse skirtingai apibrėžiamas šio nusikaltimo dalykas. Dar visai neseniai Latvijos, Estijos ir Lietuvos baudžiamuosius kodeksus, paveldėtus iš TSRS laikų, vienijo bendros šaknys – iš esmės nesiskyrė kyšininkavimo dalyko supratimas, tai yra dalyku galėjo būti tikrai turtinė nauda¹⁹⁰. Tačiau naujai priimtame Latvijos baudžiamajame įstatyme buvo pereita prie kitokio nusikaltimo dalyko supratimo. Dabar dalyku yra įvardijamos materialinės vertybės, turtinė ar kitokia nauda, Estijos baudžiamajame kodekse – turtinė ar kitokia nauda, kas reiškia, jog kyšis gali būti tiek tam tikros materialinės vertybės, tiek ir įvairi nemateriali nauda. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ir pagal Lietuvos baudžiamąjį kodeksą kyšininkavimo dalyku yra laikoma bet kokia neteisėta turtinė nauda, tiek materialaus, tiek nematerialaus pobūdžio, nepaisant istoriškai galiojusios sampratos.

Švedijoje šio nusikaltimo dalyku įvardijamas nepagrįstas atlygis – sąvoka, kuri vartojama tarptautiniuose teisės aktuose, tokiuose kaip Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, taip pat Jungtinių Tautų konvencijose ir kuri reiškia bet kurios rūšies naudą (atlygį) ir yra sąmoningai plati samprata, apimanti ne tik materialinius objektus (pinigus, brangenybes, visų rūšių prekes, suteiktas paslaugas), bet taip pat viską, kas gali rodyti netiesioginį interesą¹⁹¹. Tokie atlygiai gali pasireikšti pinigais, atostogomis, paskolomis, maistu ir gėrimais, greičiau sutvarkytu reikalu, geresnėmis perspektyvomis ir panašiai. Tuo tarpu Vokietijos baudžiamajame kodekse kyšio priėmimo nusikaltimo dalyku nurodoma tiesiog gauta „nauda“ jos nedetalizuojant, o Prancūzijoje baudžiamoji atsakomybė numatyta už priėmimą pasiūlymų, pažadų, aukojimų, dovanų ar kitokios naudos.

¹⁹⁰ ČAIKOVSKI, Andžej. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

¹⁹¹ Išnaša 190.

Vokietijos baudžiamasis kodeksas kyšio priėmimą apibūdina kaip pareigūno reikalavimą turtinės ar kitokios naudos arba priėmimą tokios naudos, arba davimą pažado tą naudą priimti ateityje. Taigi kyšininkavimas gali būti padaromas trejomis veikomis – kyšio priėmimu, reikalavimu ar pažado jį priimti davimu. Tomis pačiomis veikomis kyšininkavimo nusikalstama veika gali būti padaroma ir Švedijoje. O štai Latvijoje bei Estijoje kyšininkavimo objektyviają pusę apibūdinanti veika gali pasireikšti kyšio priėmimu arba jo prievartavimu. Todėl akivaizdu, jog kyšininkavimo reglamentavimas šiose dvejose šalyse neatitinka Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimų, tarp jų ir 1997 m. Europos Sąjungos konvencijos dėl kovos su korupcija, kuri įgalina šalis numatyti baudžiamąją atsakomybę už kyšio priėmimą ar prašymą ir tuo labiau toks reglamentavimas neatitinka Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos, pagal kurią kyšininkavimas gali būti padaromas kyšio prašymu, gavimu, pasiūlymo priėmimu bei pažado priėmimu. Šiuo atveju galima paminėti Lietuvą, kuri, kaip jau minėta ankstesnėse šio darbo dalyse, numatydama baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą, netgi išplėtė tarptautiniuose teisės aktuose nustatytus objektyvius požymius, numatydama taip pat tokias veikas kaip kyšio reikalavimas, provokavimas ar susitarimas jį priimti.

Nagrinėjamosiose šalyse už kyšio priėmimą baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiami skirtingi subjektai. Pagal Vokietijos baudžiamąjį kodeksą šios nusikalstamos veikos subjektu yra valstybės pareigūnai ir jais nesantys asmenys, kurie betarpiškai susiję su viešosios tarnybos atlikimu. To paties 332 straipsnio antroje dalyje numatyta kvalifikuota sudėtis, pagal kurią už kyšio priėmimą atsako teisėjai bei arbitrai.

Latvijos baudžiamojo kodekso 316 straipsnis išskiria tris kyšininkavimo subjektų - valstybės tarnautojų - grupes: valstybės valdžios atstovus, turinčius teisę teikti privalomus nurodymus arba kurių funkcijos apima priežiūrą, kontrolę, baudimą, arba kurie turi teisę dirbti su nuosavybe ar finansiniais resursais, priklausančiais valstybei ar vietos savivaldai; taip pat valstybės valdžios atstovai - prezidentas, Seimo nariai, vyriausybės nariai, taip pat vietos savivaldos valdininkai ir panašiai; o taip pat užsienio šalių valstybės pareigūnai, tarptautinių organizacijų nariai, tarptautinių teismų teisėjai ar pareigūnai ir panašiai.

Estijos baudžiamojo kodekso 160 straipsnis numato, jog pareigūnu yra asmuo dirbantis valstybinėje ar nevalstybinėje įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje, kuriam administracines, kontrolės, valdytojo, operatyvines ar organizacines funkcijas, arba funkcijas, susijusias su materialaus turto valdymu, arba valdžios atstovo funkcijas yra paskirusi

valstybė arba savininkas. Taigi Estijos baudžiamojo kodekso 160 straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už kyšio priėmimą viešajame sektoriuje.

Švedijos baudžiamasis kodeksas, kitaip nei jau minėtų šalių, kaip nusikaltimo subjektą numato darbuotoją, šią sąvoką apibrėžiant to paties straipsnio antroje dalyje. Šioje dalyje numatytos penkios grupės darbuotojų, kurie atsako už kyšio priėmimą. Jais yra atitinkamos valdybos, komiteto, tarybos ar kitokio organo, priklausančio valstybei, taip pat savivaldybės, apylinkės tarybos, parapijos ar religinės bendruomenės nariai, o taip pat bet kuris kitas asmuo, paskirtas įstatymu arba vykdo viešąją valdžią, atskirai išskiriami ginkluotų pajėgų nariai pagal atitinkamą teisės aktą, taip pat asmenys, vadovaujantys teisiniuose ar finansiniuose reikaluose, arba savarankiškai užsiimantys veikla, reikalaujančia tam tikrų techninių žinių, arba kontroliuojantys tokius reikalus ar veiklas ir kt.

Prancūzijos baudžiamasis kodeksas tame pačiame 432 – 11 straipsnyje kyšininkavimo subjektą apibrėžia kaip asmenį, turintį viešus įgaliojimus ar vykdančią viešosios tarnybos pavedimą, ar einantį renkamas pareigas, nepateikiant nei tokių asmenų sąrašo, nei „viešųjų įgaliojimų“ sąvokos. Pažymėtina, kad atskirame, 435 – 1 straipsnyje, įgyvendinant 1997 m. gegužės 26 d. Europos Sąjungos konvenciją dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, yra įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė Bendrijos pareigūno, kaip to reikalauja Konvencija, už tiesioginį ar netiesioginį reikalavimą ar priėmimą pasiūlymų, pažadų, aukojimų, dovanų ar kitokios naudos už veikimą ar neveikimą vykdančią įgaliojimus.

Akivaizdu, jog skirtingos Europos šalys kyšininkavimo nusikalstamą veiką traktuoja panašiai. Panašumų bei skirtumų galima rasti palyginus jau kelias šalis, kuriose galioja bendrosios teisės sistema. Ši teisės sistema yra nulemta savitų istorinių socialinių politinių Anglijos sąlygų. Būdingas jos bruožas tas, kad teisinis reguliavimas grindžiamas teismų praktika, tiksliau, precedentais. Pagrindinis anglų – amerikiečių (arba bendrosios teisės sistemos) šaltinis ir yra teismo precedentas, tai yra teisėjų suformuluotos bylų sprendimo normos¹⁹². Tačiau tai nepaneigia didėjančio statutinės teisės (įstatymų) vaidmens. Todėl tikslinga apžvelgti Anglijos, Airijos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei Kanados įstatymus, reglamentuojančius kyšininkavimą.

¹⁹² VANSEVIČIUS, Stasys. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius, 2000, p. 250.

Anglijoje korupcijos nusikalstamos veikos reglamentuojamos pirmiausiai pagal seniausią galiojantį 1889 m. įstatymą¹⁹³. Pagal jį už korupcinius nusikaltimus atsako vietos organai. Kitas ne mažiau svarbus įstatymas – 1906 m. Korupcijos prevencijos aktas, kuris išplėtė baudžiamąją atsakomybę už korupcinius nusikaltimus į privatų sektorių, be to, apėmė ir viešąjį sektorių¹⁹⁴. Šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalis numato baudžiamąją atsakomybę už priėmimą ar įgijimą, arba sutikimą priimti ar mėginimą įgyti sau ar kitam asmeniui bet kokią dovaną ar atlygį kaip paskatinimą ar atlygį už atlikimą ar neatlikimą vykdant savo įgaliojimus. Pažymėtina, jog antrame punkte nurodoma, jog sąvoka „atlygis“ apima bet kokią vertingą atlygį, taigi ir materialų, ir nematerialų. Taip pat nurodoma, jog subjektu yra bet kuris asmuo, dirbantis kitam asmeniui (darbdaviui) ar valstybei. 1916 m. Aktas papildė 1889 m. įstatymą, reglamentuodamas korupcinius nusikaltimus, padarytus centrinėje valdžioje¹⁹⁵. Naujusias ir taip pat svarbus yra 2001 m. Antiterorizmo, nusikaltimų ir saugumo aktas, kuris įsigaliojo 2002 m. vasario 14 d¹⁹⁶. Šio Akto 12 dalies 108 straipsnis praplėtė kyšininkavimo subjektų ratą nustatydamas, jog baudžiamojon atsakomybėn už kyšio priėmimą traukiami ir užsienio valstybių pareigūnai, taip pat kiti asmenys, dirbantys tiek viešame, tiek ir privačiame sektoriuje. Taip pat šis aktas nustatė, jog įstatymai, numatantis atsakomybę už kyšininkavimo veikas, apims ir tuos atvejus, kai asmens, kuris priima kyšį funkcijos neturi sąsajų su Jungtine Karalyste ir vykdomos ne Jungtinės Karalystės teritorijoje. Taigi baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tiek valstybės pareigūnas, tiek ir privačios kompanijos tarnautojas.

Labai panašiai kyšininkavimas traktuojamas ir Airijos Respublikoje. Pagrindinis įstatymas, nustatantis baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimo veikas, yra 2001 m. Korupcijos prevencijos aktas, kurio antras straipsnis atkartoja jau minėto Didžiosios Britanijos 1906 m. Korupcijos prevencijos aktą¹⁹⁷. Šis 2001 m. Aktas įpareigojo Airiją ratifikuoti OECD Konvenciją (Konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų

¹⁹³ Public Bodies Corrupt Practices Act 1889 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Primary&PageNumber=91&NavFrom=2&parentActiveTextDocId=1061450&ActiveTextDocId=1061450&filesize=24853>>.

¹⁹⁴ Prevention Of Corruption Act 1906 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1906/cukpga_19060034_en_1>.

¹⁹⁵ Prevention of Corruption Act 1916 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Primary&PageNumber=85&NavFrom=2&parentActiveTextDocId=1154515&ActiveTextDocId=1154515&filesize=10171>>.

¹⁹⁶ Anti – terrorism, Crime and Security Act 2001 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.england-legislation.hmso.gov.uk/acts/acts2001/ukpga_20010024_en_1>.

¹⁹⁷ Prevention of Corruption Act [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-26]. Prieiga per internetą: <http://www.bailii.org/ie/legis/num_act/2001/en.act.2001.0027.1.html#sec6>.

papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius), taip išplečiant subjektų ratą, įskaitant ir, pavyzdžiui, bet kurios kitos valstybės teismo teisėją¹⁹⁸. Šio 2001 m. įstatymo 8 straipsnis numato valstybės pareigūno baudžiamąją atsakomybę už kyšio priėmimą ir daroma nuoroda į jau minėtą 2 straipsnį, kuriame yra detalčiai išvardinta, kas gali būti šio nusikaltimo subjektu. Taigi akivaizdu, jog dėl bendros Didžiosios Britanijos bei Airijos istorinės praeities, šių šalių kyšininkavimo traktuotė yra labai panaši.

Jungtinių Amerikos Valstijų ir Anglijos teisės sistemos struktūra yra analogiška. Tačiau valstijos, neviršydamos savo kompetencijos, kuria savo įstatymus ir precedentes. JAV teisės normos yra nustatomos teismų, o teisės principai kuriasi šių normų pagrindu. Šalies statutinėje teisėje yra nemažai kodeksų¹⁹⁹. Šiuo atveju bus nagrinėjamas Jungtinių Valstijų baudžiamasis kodeksas (angl. - *US Criminal Code*)²⁰⁰. Šio kodekso 18 dalis reglamentuoja federalinius nusikaltimus, o jo 11 skyrius – kyšininkavimą. 201 straipsnio b dalies 2 punktas nustato baudžiamąją atsakomybę už kyšio priėmimą, vadinamą pasyviaja korupcija. Veika šiuo atveju apibūdinama reikalavimu, siekimu, gavimu, priėmimu ar sutikimu gauti ar priimti kyšį. Kyšio priėmimo dalykas apibūdinamas kaip „kas nors vertingo“, kas suponuoja tiek materialias vertybes, tiek ir nematerialias. Taip pat yra detalčiai paaiškinama sąvoka „valstybės pareigūnas“, kaip šios veikos subjektas. Juo yra pareigūnas ar darbuotojas, ar kitoks asmuo, veikiantis Jungtinių Amerikos Valstijų vardu, ar departamento, įstaigos ar Vyriausybės skyriaus vardu. Paminėtinas 1977 m. aktas FCPA, kas išvertus į lietuvių kalbą reikštų Užsienio korupcinės veikos aktas, kuris draudžia korupcines veikas bei kyšininkavimą užsienio šalyse, tai yra kyšininkavimo veikas kitų šalių valstybės pareigūnams, kurias atlieką Jungtinių Valstijų piliečiai ar kompanijos²⁰¹.

Kanados Baudžiamojo kodekso 119 bei 120 straipsniai reglamentuoja teisėsaugos institucijų tarnautojų bei parlamentarų baudžiamąją atsakomybę už tiesioginį ar netiesioginį priėmimą, gavimą, sutikimą įgyti ar kėsiniąsi įgyti pinigų ar kitokio naudingo atlyginimo, taip pat pareigų ar įdabinimą sau ar trečiajam asmeniui²⁰². O pagal 121 straipsnį už kyšio

¹⁹⁸ NICHOLLS QC, Collins; ir DANIEL, Tim; ir POLAINE, Martin; et al. *Corruption and Misuse of Public Office*. New York, 2006, p. 466.

¹⁹⁹ Išnaša 8, p. 252.

²⁰⁰ US Code Collection [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-27]. Prieiga per internetą: <http://www4.law.cornell.edu/uscode/18/usc_sec_18_00000201----000-.html>.

²⁰¹ Išnaša 7, p. 140.

²⁰² Criminal Code of Canada [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-28]. Prieiga per internetą:

<[http://laws.justice.gc.ca/en/showdoc/cs/C-](http://laws.justice.gc.ca/en/showdoc/cs/C-46//20080225/en?command=search&caller=SI&fragment=bribery&search_type=all&day=25&month=2&year=2008&search_domain=cs&showall=L&statuteyear=all&lengthannual=50&length=50)

[46//20080225/en?command=search&caller=SI&fragment=bribery&search_type=all&day=25&month=2&year=2008&search_domain=cs&showall=L&statuteyear=all&lengthannual=50&length=50](http://laws.justice.gc.ca/en/showdoc/cs/C-46//20080225/en?command=search&caller=SI&fragment=bribery&search_type=all&day=25&month=2&year=2008&search_domain=cs&showall=L&statuteyear=all&lengthannual=50&length=50)>.

priėmimą atsako valstybės tarnautojas. Be to, Kanada 1998 m. ratifikavo OECD Konvenciją, kurią įgyvendino priimdami Užsienio valstybių valstybės pareigūnų korupcijos aktą taip numatydami baudžiamąją atsakomybę už korupciniu nusikaltimus ir kitų šalių valstybės pareigūnams²⁰³.

Nagrinėjant skirtingas šalis, pastebime daug kyšininkavimo reglamentavimo panašumų. Pirmiausiai jie pastebimi nagrinėjant pagrindinius nusikalstamos veikos elementus. Kaip matyti, tiek objektyviosios pusės požymiai, tiek ir subjektyviosios varijuoja nežymiai, išskyrus kyšininkavimo nusikalstamos veikos subjekto sąvokas, kurios minėtose šalyse apibrėžiamos labai įvairiai. Nedaug skirtumų galima rasti todėl, kad valstybių teisės normoms didelę įtaką turi tarptautiniai įsipareigojimai, pasirašytos tarptautinės sutartys, ypač Europos Sąjungos valstybėms narėms, kuriose galima pastebėti baudžiamųjų įstatymų unifikavimo tendencijas.²⁰⁴ Todėl visose mano minėtose valstybėse pasyviosios korupcijos, arba kyšio priėmimo, nusikalstama veika traktuojama labai panašiai.

²⁰³ Išnaša 198, p. 459.

²⁰⁴ ABRAMAVIČIUS, Armanas. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54.

Išvados

1. Kyšininkavimo traktuotės raida Lietuvoje nuo 1918 m. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės paskelbimo nuėjo ilgą kelią. Atsakomybė už šią nusikalstamą veiką buvo numatyta 1903 m. Baudžiamajame statute, vėliau – 1926 m. RTFSR baudžiamajame kodekse, po jo - 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse, kuris buvo keistas daugybę kartų. Ir tik 2003 m., įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui, kyšininkavimo traktuotė buvo pakeista į šiuolaikišką, tarptautinių teisės aktų reikalavimus atitinkantį kyšininkavimo reglamentavimą.

2. Darant kyšininkavimo nusikalstamą veiką pirmiausiai žala padaroma rūšiniam objektui - valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Taip pat pagrindiniam tiesioginiam objektui - atskirų valstybės ir savivaldybių, taip pat kitų institucijų, kuriose dirba ar į kurias kandidatuoja valstybės tarnautojams prilyginti asmenys normaliai, efektyviai, autoritetingai, pagal Konstituciją, įstatymus ir kitus teisės aktus vykdomai veiklai, sąžiningumui ir nepaperkamumui valstybės tarnyboje bei įgyvendinant su ja susijusius santykius.

3. Kyšininkavimo dalykas – kyšis – turėtų būti suprantamas kaip bet kokia neteisėta nepagrįsta nauda, tiek materialaus, tiek ir nematerialaus pobūdžio. Tokiu atveju dalyku galima būtų įvardinti materialaus pasaulio daiktus (įskaitant ir pinigus), turtines teises, turtinių prievolių panaikinimą, sutaupymą nemokant už paslaugas, pranašumo konkurencinėje kovoje įgijimą, supažindinimą su komercine paslaptimi, pilną žadančių ryšių užmezgimą ir panašiai, nepagrįstos teigiamos rekomendacijos davimas valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens nurodytam asmeniui ir panašiai. O taip pat ir bet kokios asmeninės paslaugos valstybės tarnautojui ar jam prilyginamam asmeniui turėtų būti laikomos kyšininkavimo dalyku, kaip, pavyzdžiui, seksualinės paslaugos.

4. Nusikalstamos veikos (kyšininkavimo) subjektas – tai juridinis arba fizinis, sulaukęs baudžiamojo įstatymo nustatyto amžiaus ir pakaltinamas asmuo. Kyšininkavimo nusikaltimo subjektu yra juridinis ar fizinis asmuo, sulaukęs 16 metų, nors paprastai šios nusikalstamos veikos subjektai, tai yra pareigūnai, būna sulaukę pilnametystės asmenys. Be šių bendrųjų požymių, kyšininkavimo subjektas turi turėti ir specialųjį, tai yra būti valstybės tarnautoju ar jam prilygintu asmeniu. Tam, kad asmuo būtų pripažintas valstybės tarnautoju, jis visų pirma turi turėti atitinkamą statusą – valstybės politiko, viešojo administravimo valstybės tarnautojo pagal Valstybės tarnybos įstatymą, oficialaus kandidato į normoje minėtas pareigas – arba

dirbti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 230 straipsnyje nurodytoje tam tikroje institucijoje ar įstaigoje, be to, jis turi turėti atitinkamus įgaliojimus ar funkcijas, o oficialus kandidatas pretenduoti į atitinkamus įgaliojimus ar funkcijas. Taigi sąvoka „valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo“ plačiau paaiškinta LR BK 230 straipsnyje.

5. Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams“ numatytos nusikalstamos veikos, tokios kaip tarpininko kyšininkavimas, papirkimas ir piktnaudžiavimas, kartu su kyšininkavimo nusikalstama veika apibūdina korupciją. Tačiau svarbu pagal šiame darbe išskirtus požymius skirti šias nusikalstamas veikas valstybės tarnybai.

6. Nagrinėjami tarptautiniai teisės aktai kyšininkavimą vadina pasyviaja korupcija, arba pasyviuoju kyšininkavimu ir traktuoja panašiai: daugeliu atveju sutampa objektyviają pusę apibūdinančios veikos, taip pat subjektyvioji pusė. Be to, visos nagrinėtos konvencijos kyšio dalyku laiko nepagrįstą atlygį, kuris gali būti ekonominio pobūdžio, o taip pat ir nematerialaus pobūdžio. Svarbu, jog kaltininkas atsiranda geresnėje pozicijoje nei buvo iki šios nusikalstamos veikos padarymo. O Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso kyšininkavimo nusikalstamos veikos reglamentavimas atitinka minėtų Europos Sąjungos, Europos Tarybos bei Jungtinių Tautų Organizacijos teisės aktų nuostatas tiek kalbant apie objektyviuosius požymius, tiek ir subjektyviuosius.

7. Nagrinėjant skirtingų šalių teisės aktus pastebėta daug kyšininkavimo reglamentavimo panašumų. Pirmiausiai jie pastebimi nagrinėjant pagrindinius nusikalstamos veikos elementus. Kaip matyti, tiek objektyviosios pusės požymiai, tiek ir subjektyviosios pusės požymiai varijuoja nežymiai. Nedaug skirtumų galima rasti todėl, kad valstybių teisės normoms didelę įtaką turi tarptautiniai išipareigojimai, pasirašytos tarptautinės sutartys, ypač Europos Sąjungos valstybėms narėms, kuriose galima pastebėti baudžiamųjų įstatymų unifikavimo tendencijas. Todėl visose nagrinėtose valstybėse pasyviosios korupcijos, arba kyšio priėmimo, nusikalstama veika traktuojama labai panašiai, išskyrus šios veikos subjekto sąvokas, kurios minėtose šalyse apibrėžiamos labai įvairiai.

8. Tiksliausiai korupcijos esmę ir jos pavojingumą atskleidžia korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų sąrašas. Lietuvos baudžiamajame kodekse korupcija yra išreikšta tokiomis nusikalstamomis veikomis kaip kyšininkavimas, papirkimas, tarpininko kyšininkavimas, piktnaudžiavimas, tarnybos pareigų neatlikimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog kyšininkavimas yra tik pavieniai atvejai, kai yra priimamas kyšis, jo reikalaujama ar panašiai, o korupcija apima visą eilę korupcinių nusikalstamų veikų. Kyšininkavimo

traktuotė pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą geriausiai atsiskleidžia nagrinėjant šios nusikalstamos veikos sudėtį.

Santrauka

Kyšininkavimas yra viena iš korupcinių nusikalstamų veikų, už kurią baudžiamoji atsakomybė numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 225 straipsnyje. Šiame magistriniame darbe kyšininkavimo traktavimas Baudžiamajame kodekse atskleidžiamas analizuojant kyšininkavimo nusikalstamos veikos sudėtį: objektą, objektyviają pusę, subjektą bei subjektyviają pusę. Taip pat detalai išanalizuojama kyšininkavimo traktuotės raida Lietuvos baudžiamuosiuose teisės aktuose nuo 1918 m., kai buvo paskelbta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė, ši veika atskiriama nuo kitų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai išskiriant pagrindinius tų veikų skirtumus. Be to, darbe nagrinėjamas kyšininkavimo traktavimas pagrindiniuose Europos Sąjungos, Europos Tarybos bei Jungtinių Tautų Organizacijos tarptautiniuose teisės aktuose, kuriuose ši veika vadinama pasyviaja korupcija arba pasyviuoju kyšininkavimu ir kurių reikalavimai turi būti įgyvendinti Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Galiausiai yra apžvelgiamas kyšininkavimo reglamentavimas užsienio šalių – Latvijos, Estijos, Švedijos, Prancūzijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Airijos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei Kanados - baudžiamuosiuose įstatymuose, šiuos reglamentavimus lyginant tarpusavyje.

Summary

Bribery is one of the corruptive criminal acts. Criminal liability for this criminal offence is established in article 225 of Criminal Code of Lithuania. In this master's work approach of bribery offence in Criminal Code is revealed by analyzing the configuration of bribery: the subject - matter, the objective part, the subject and the subjective part. Moreover, there is examined history of treatment of bribery offence in Lithuania since 1918 when Lithuania proclaimed its independence. Also this criminal offence is distinguished from other offences against public authority (such as backhander, misuse and bribery of agent) accenting main differences among those criminal offences which all together defines corruption. Furthermore, in this work there is analyzed treatment of bribery in main European Union, Council of Europe and United Nations Organization international documents in which this offence is called passive corruption or passive bribery and which are compulsory for the Republic of Lithuania. In the end, there is reviewed regulation of bribery criminal offence in main criminal laws of foreign countries – Latvia, Estonia, Sweden, France, Germany, United Kingdom, Ireland, United States of America and Canada.

Naudota literatūra

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000 – 10 – 25, Nr. 89 – 2741.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000 – 09 – 06, Nr. 74 – 2262.
3. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002 – 06 – 26, Nr. 64 – 2569.
4. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66 – 2130.
5. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 45 – 1708.
6. Lietuvos Respublikos interesų derinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 18 – 431.
7. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77 – 2975.
8. Lietuvos Respublikos prezidento rinkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 2 – 29.
9. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 25 – 752.
10. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123 – 5571.
11. Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 75 – 2271.
12. Įstatymas dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23 – 851.
13. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo // Valstybės žinios. 1994-08-05, Nr. 60 – 1182.

14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8⁽¹⁾, 32, 35, 82, 82⁽¹⁾, 117, 212⁽¹⁾, 282, 284, 290, 294 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 73⁽¹⁾, 74, 82⁽²⁾, 213⁽²⁾, 321⁽³⁾ straipsniais, 74⁽¹⁾, 283 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės žinios. 1999-07-30, Nr. 66 – 2112.
15. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ratifikavimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51 – 1929.
16. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo // 2002, Nr. 23 – 851.
17. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies C punktu, ratifikavimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 67 – 2353.
18. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją ratifikavimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 136 – 5144.
19. Konvencija dėl Europos bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu // Valstybės žinios. 2004 – 07 – 20, Nr. 112 – 4178.
20. Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies C punktu // Valstybės žinios. 2004, Nr. 154 – 5601.
21. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002 – 03 – 01, Nr. 23 – 853.
22. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje // 2004 Specialusis leidimas. 2004, Nr. 1.
23. Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją // Valstybės žinios. 2006, Nr. 136 – 5145.
24. Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2002 – 05 – 22, Nr. 51 – 1933.
25. The Criminal Law of Latvia [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Priega per internetą: <<http://www.ttc.lv/New/lv/tulkojumi/E0032.doc>>.

26. Estonian Criminal Code [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/text/en/X30022K5.htm>>.
27. The Swedish Penal Code [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://wings.buffalo.edu/law/bclc/sweden.pdf>>.
28. German Criminal Code [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/>>.
29. Penal Code of France [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=33>>.
30. Criminal Code of Canada [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-28]. Prieiga per internetą: <http://laws.justice.gc.ca/en/showdoc/cs/C-46//20080225/en?command=search&caller=SI&fragment=bribery&search_type=all&day=25&month=2&year=2008&search_domain=cs&showall=L&statuteyear=all&lengthannual=50&length=50>.
31. Public Bodies Corrupt Practices Act 1889 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Primary&PageNumber=91&NavFrom=2&parentActiveTextDocId=1061450&ActiveTextDocId=1061450&filesize=24853>>.
32. Prevention Of Corruption Act 1906 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1906/cukpga_19060034_en_1>.
33. Prevention of Corruption Act 1916 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Primary&PageNumber=85&NavFrom=2&parentActiveTextDocId=1154515&ActiveTextDocId=1154515&filesize=10171>>.
34. Anti – terrorism, Crime and Security Act 2001 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.England-legislation.hmso.gov.uk/acts/acts2001/ukpga_20010024_en_1>.
35. Prevention of Corruption Act [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-26]. Prieiga per internetą: <http://www.bailii.org/ie/legis/num_act/2001/en.act.2001.0027.1.html#sec6>.

36. US Code Collection [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-27]. Preiga per internetą:
<http://www4.law.cornell.edu/uscode/18/usc_sec_18_00000201----000-.html>.

Specialioji literatūra

1. ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir BIELIŪNAS, Egidijus; ir DRAKŠIENĖ, A., *et al. Baudžiamoji teisė: specialioji dalis, 2 knyga*. Vilnius, 2001, 565 p.
2. ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir BARAUSKAITĖ, Agnė; ir ČEPAS, Algimantas, *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis*. Vilnius, 2004, 565 p.
3. ABRAMAVIČIUS, Armanas; ir MICKEVIČIUS, Darius; ir ŠVEDAS, Gintaras. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005, 408 p.
4. ABRAMAVIČIUS, Armanas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54.
5. APANA VIČIUS, M. *Atsakomybė už pareiginius nusikaltimus*. Vilnius, 1974, 124 p.
6. APANA VIČIUS, M.; BAIGOZINAS, A.; BATAITIS, A., *et. al. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1974, 424 p.
7. BIELIŪNAS, E; ir ČEPAS, A.; ir IGNOTAS, M., *et al. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, 466 p.
8. ČAIKOVSKI, Andžej. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, Nr. 54.
9. ČAIKOVSKI, Andžej. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams subjektas: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.
10. GAVELYTĖ, Ieva. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, Nr. 53.
11. GRUODYTĖ, Edita. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2006, Nr. 7 (85).

12. JOVAIŠAS, Karolis. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Nusikaltimai valstybės tarnybai. *Teisės problemos*, 1996, Nr. 1.
13. KAVOLIS, Martynas; ir BIELIACKAS, S. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934, p. 887.
14. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1961, p. 171.
15. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1978, p. 467.
16. LIPNICKAS, Ernestas. Kai kurie probleminiai kyšininkavimo išaiškinimo ir tyrimo teisinio reguliavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 67 (59).
17. MAKSIMAITIS, Mindaugas; ir VANSEVIČIUS, Stasys. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius, 1997, p. 302.
18. MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcija pagal Europos Sąjungos dokumentus ir kai kurie Lietuvos baudžiamojo teisinio reglamentavimo aspektai. *Teisė*, 2004, Nr. 50.
19. MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcijos apibrėžimo problematika. *Teisė*, 2005, Nr. 54.
20. MICHAILOVIČ, Ilona. Korupcijos tyrimo problematika. *Teisė*, 2006, Nr. 60.
21. MIKELĖNAS, Valentinas; ir BARTKUS, Gintautas; ir MIZARAS, Vytautas, *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: antroji knyga, asmenys*. Vilnius, 2001, 435 p.
22. MISIŪNAS, J. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą*. Vilnius, 1965, 31 p.
23. MISIŪNAS, J. *Atsakomybė už kyšininkavimą*. Vilnius, 1986, 21 p.
24. PAKŠTAITIS, Laurynas. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje. *Teisė*, 2001, Nr. 41
25. PAKŠTAITIS, Laurynas. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S)*. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
26. PAVILONIS, V.; ir ŠVEDAS, G.; ir ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis, 3 – iasis leid.* Vilnius, 2001, 503 p.

27. PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, 187 p.
28. PIESLIAKAS, V. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*. 1999, T. 13(5).
29. POVILAITIENĖ, Ieva. Valstybės tarnyba: kai kurios atskyrimo nuo darbo teisinių santykių ir darbo įstatymų taikymo ribų nustatymo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 2004, Nr. 53.
30. RANDAKEVIČIENĖ, Irma. *Kasacinio teismo jurisprudencija: Baudžiamoji teisė 1995 – 2005*. Vilnius, 2006, 939 p.
31. RAUDONIENĖ, A. Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 32 (24).
32. ROSE – ACKERMAN, Susan. *Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma*. Cambridge University Press, Cambridge, 1999, p. 343.
33. RTFSR Baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1954, p.235.
34. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Lietuvių kalbos institutas [žiūrėta 2007 11 30]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>.
35. Lietuvos korupcijos žemėlapis 2007 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.transparency.lt/new/images/lkz_2007_galutine.pdf>.
36. Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 02 20], prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/173.htm>>
37. Explanatory Report on the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union (Text approved by the Council on 3 December 1998) // OJ, 1998, C.391.
38. Report from the Commission to the Council based on Article 9 of the Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector. Brussels, 18.6.2007.
39. ENTORF, Horst; SPENGLER, Hannes. *Crime in Europe. Causes and Consequences*. Heidelberg, 2002, 235 p.
40. MAURO, Paolo. *Why Worry about Corruption?* International Monetary Fund, 1997, 14 p.

41. NICHOLLS QC, Collins; ir DANIEL, Tim; ir POLAINE, Martin; et al. *Corruption and Misuse of Public Office*. New York, 2006, 822 p.
42. NYE J. S. *Corruption and Political Development: A Cost – Benefit Analysis* // *American Political Science Review*, 1996, LXI, 2.
43. TRANG, V. Duc. *Corruption and Democracy: Political Institutions, Processes and Corruption in Transition States in East – Central Europe and in the Former Soviet Union*. Institute for Constitutional and Legislative Policy, 1994, 246 p.
44. OFOSU – AMAACH, W. Paati; ir SOOPRAMANIEN, Raj; ir UPRETY, Kishor. *Combating corruption. A Comparative Review of Selected Legal aspects of State Practice and Major International Initiatives*. Washington, 1999, 144 p.

Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 809 – 2003.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 523 – 2004.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 514 – 2005.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 289 – 2006.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 243/2007.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 231 – 2007.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų konsultacija „Dėl Baudžiamojo kodekso 321 – 1 str. taikymo“. *Teismų praktika*, 2002-02-08, Nr. 16.